

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Lenka Vandrovcová

Role ženy v díle M. Jana Rokycany

The Role of women in the work of Magister Jan Rokycana

Praha 2010

PhDr. Blanka Zilynská, PhD.

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce paní doktorce Zilynské za její neocenitelné rady, které mi pomohly tuto práci vytvořit.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Táboře dne

podpis

Anotace

Tématem mé práce je role ženy v díle Jana Rokycany, proto bych nejprve chtěla napsat pár informací o jeho životě. O Rokycanově mládí se mnoho informací nezachovalo, ale od roku 1415, kdy se stal bakalářem svobodných umění, už existuje mnoho doložených zpráv, které se pojí s jeho životem. Při studiích na pražské univerzitě se Rokycana seznámil s Mistrem Jakoubkem ze Stříbra, kterého po jeho smrti vystřídal v čele umírněných husitů.

Třicátá léta XV. století se velmi významně zapsala do Rokycanova života. Nejprve se stal mistrem svobodných umění, poté obhajoval na basilejském koncilu artikul o nezbytnosti podávání pod obojí způsobou laickému lidu, pokračovaly jeho zvolením do funkce pražského arcibiskupa a skončily Rokycanovým odchodem z centra dění a uchýlením se do Hradce Králové.

Jeho pobyt ve východních Čechách je spojen s Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna a Jiřím z Poděbrad, díky nimž se dočkal své restaurace na pozici pražského arcibiskupa a duchovního vůdce všech husitů.

Hlavními úkoly Rokycanova života byly obhajoba přijímání pod obojí laickým lidem a vytvoření organizované husitské církve, která by existovala vedle obecné církvi. V jejich prosazování mu byla největším soupeřem obecná církev, kterou nebyl Rokycana nikdy uznán ve funkci pražského arcibiskupa a která neuznala basilejská kompaktáta, jenž mimo jiné umožňovala přijímání podobojí laiky.

Svou životní pout' ukončil Mistr Jan Rokycana, volený arcibiskup pražský a kazatel v Týnském chrámu, 22. února 1471.

Hlavní část mé práce je věnována postille Jana Rokycany, která patří k nejkrásnějším památkám staročeské literatury. Rokycanův projev byl prostý, bez složitých theologických výkladů, srozumitelný laikům. V kázáních šlo Rokycanovi o napravení poměrů v církvi a o zlepšení mravního života posluchačů. Díky četným příkladům z každodenního života je Rokycanova postilla významným kulturně-historickým pramenem.

Cílem mé bakalářské práce je popsat Rokycanův názor na tehdejší ženy. Stejně jako obecná církev a čeští reformátoři se Rokycana přidržel rozdělení žen podle stavů: na panenský, vdovský a manželský, z nichž panenský byl považován za nejvyšší a manželský za nejnižší. Jak už bylo výše řečeno, Rokycanovi šlo o zlepšení mravního života lidí, a proto ve svých kázáních neútočil pouze na ženy, ale i na muže, i když ženy byly jeho častějším terčem, hlavně kvůli jejich vlastnostem jako byly zvědavost, smyslnost, domýšlivost, drzost a další. Na druhou stranu uznával, že ženy se modlí častěji než muži.

Často Rokycana poukazoval na to, že velmi poklesla zbožnost mezi lidmi, že se lidé báli více světských autorit než Boha a na to, že lidé nedokázali rozpoznat co je a co není hříšné. Ve většině případů, kdy se Rokycana obracel na ženy, je za něco káral.

Abstract

This thesis is focused on the role of women in the works of Jan Rokycana. Let me first introduce briefly his life. There is not much information about his youth left, but there are quite a few documented reports related to his life after the year 1415 when he became a Bachelor of Arts. While studying at University in Prague, he met Magister Jakoubek of Stříbro, after whose death he took over the leadership of the moderate fraction of Hussites.

The 1430s affected significantly Rokycana's life. At their beginning, he became a Magister of Arts, then at the Council of Basil he argued for an article on necessity of Holy Communion of both kinds for laymen, later those years he was elected as the Archbishop of Prague, and at end of 1430s, he left active church and political life and took shelter in Hradec Králové.

His stay in Eastern Bohemia is related to Hync Ptáček of Pirkštejn and to Jiří of Poděbrady, thanks to whom he was restored to the position of the Archbishop of Prague and of the spiritual leader of all Hussites.

The main tasks of Rokycana's life were defending the Communion of both kinds for lay people and establishment of the organized Hussite Church, which would co-exist with the general church. That one, however, was his chief rival in completing his tasks, as it never acknowledged Rokycana as the Archbishop of Prague and never acknowledged Basil Compactata, which enabled, besides other things, Communion of both kinds for lay people. Magister Jan Rokycana, the elected Archbishop of Prague and a preacher in Týn Church, passed away on 22 February 1471.

The major part of my work is dedicated to the Postil of Jan Rokycana, which belongs to the most beautiful relics of the old Czech literature. Rokycana's diction was simple, without complicated theological explication, understandable for lay people. The topics of his sermons were a reform of the situation at the church and an improvement of a moral life of his listeners. Thanks to many examples from a daily life, Rokycana's postil is a significant cultural and historical source.

The aim of my bachelor thesis is to describe Rokycana's opinion of then women. As well as the general church and Czech reformers, Rokycana stuck to a division of women according to their marital status: maiden, widow and married, of which maiden was considered of the highest rank and married of the lowest one. As mentioned above, Rokycana was concerned about improvement of moral life of people, that is why in his sermons he reproached women as well as men, although women were his more frequent target due to their nature and curiosity, sensuality, pride, arrogance etc. On the other hand, he admitted that women pray more often than men.

Rokycana often pointed out that devoutness of people had declined, that people were more afraid of secular authorities rather than of God, and that people couldn't distinguish what was sinful and what was not. In most cases when Rokycana addressed women, he reproached them for something.

Obsah

1.	Úvod	8
1.1.	„Ženy necht' v církvi mlčí“	8
2.	Literatura a prameny	12
3.	Jan Rokycana	14
3.1.	Život Jana Rokycany	14
3.2.	Vztah k Jednotě bratrské	20
3.3.	Odkaz a dílo	21
4.	Postilla	23
4.1.	Panny	23
4.2.	Manželky	26
4.3.	Matky	35
4.4.	Hospodyně	38
4.5.	Vdovy	40
4.6.	Drchty a ženy fílovné čili drbny a parádnice	41
5.	Závěr	47
6.	Seznam zdrojů	50

1. Úvod

Téma mé bakalářské práce se týká pohledu Jana Rokycany na roli žen ve společnosti. Hlavním úkolem mé práce je popsat, jak se Jan Rokycana o ženách vyjadřoval a jaký k nim měl vztah. Zda se jeho názory výrazněji lišily od jeho utrakvistických předchůdců a od názorů obecné církve.

V kapitole věnované Janu Rokycanovi, bych se chtěla věnovat jeho životu a práci a zároveň s tím jeho život zasadit do dobového kontextu.

Další kapitola bude věnována Rokycanově postille. Rozdělila jsem ji na šest částí. Polovina se zabývá trojím stavem, který ženy v minulosti charakterizoval: panny, manželky a vdovy. Další dvě podkapitoly se budou věnovat matkám, jejichž údělem bylo rodit děti, a hospodyním, které měly za úkol starat se o domácnost. Poslední podkapitola bych chtěla věnovat přepychu a marnivosti, protože tyto vlastnosti byly u žen častým cílem mravokárců. Každá z podkapitol bude mít vlastní obecný úvod, který by měl uvést do problematiky daného okruhu zkoumání.

1.1. „Ženy necht' v církvi mlčí“

Středověk pracoval s dvojitým předobrazem ženy: Eva, pramáti hříchu, a Panna Marie, matka boží.¹ Od těchto dvou biblických žen se odvíjely dvě vývojové linie. První začínala vyloučením ženy z aktivní účasti na církevním i veřejném životě, což vyjádřil výrok sv. Pavla citovaný v názvu. Pokračovala v úplném zavržení ženy jako nástroje ďáblova od předních církevních autorit a vyvrcholila v pochybnosti, zda má žena duši a zda je vůbec člověkem.² Druhá linie se pojí s kultem Panny Marie, který se stal výrazem zbožnosti ve XII. století jako obraz dokonalé ženy. Společně s Pannou Marií, která byla postavena do role „Nové Evy“, byly uctívány i jiné světice, například Marie Magdalena, hříšnice, která se svým pokáním stala nadějí prostitutek. Současně s Mariánským kultem se rozvíjel i kult dámy prostřednictvím dvorské rytířské kultury, která byla vyjadřována rytířskými zpěvy nebo milostnou lyrikou na půdě šlechtických paláců na rozdíl od mariánského kultu, který byl opěvován rytířskými řády na církevní půdě. Dvorská kultura byla pojímána jako hra, jejíž

---

¹ Srov. Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915

² Otázka, zda má žena duši, byla projednávána například na synodě v Maconu v roce 585. Otázkou, zda je žena lidský tvor, se zabýval například Tomáš Akvinský, který srovnal muže s obrazem ženy do podoby tvora geneticky, kvalitativně a funkčně méněcenného, a proto samozřejmě muži podřízeného.

pravidla a předpisy získaly definitivní podobu v 2. polovině XII. století. Tato „hra“ dělala z rytíře oddaného otroka dámy svého srdce a de facto byla pravým opakem skutečného světa, kdy muž neomezeně vládl ženě.

Od sklonku XI. století se začalo formovat hnutí obnovené zbožnosti. Ženy v něm aktivně vystupovaly nejprve jako poslušné služebnice mnichů a kleriků, později jako iniciátorky a realizátorky soudobých představ o návratu k apoštolskému a evangelickému způsobu života. K ženské spiritualitě přispěl i vznik ženských klášterů, například karmelitánky a dominikánky. Nejkreativněji a nejsvobodněji ženy vystupovaly jako bekyně. Srozumitelné theologické články konfrontovaly s vlastním náboženským prožitkem. Mezi bekyně patřily i literárně činné mystičky, například Hadewijch z Antverp, Mechtilda z Magdeburku a Markéta z Poréte. Mystičky se definovaly jako nevěsty Kristovy, zasvětily svůj život Bohu, aniž by se staly jeptiškami, svá díla publikovaly v národních jazycích, aby byly srozumitelné laickému publiku. V době působení českých mravokárců dosáhl vliv mystiček na našem území svého vrcholu. Mezi nejvýznamnější mystičky patřily sv. Hildegarda z Bingen („Scivitas“), sv. Brigita Švédská („Revelationes“), sv. Kateřina Sienská („Dialog“) a další.

Ve XIV. a XV. století začaly ženské kláštery a konventy podléhat zesvětštění a zpovrchnění. Sestry odložily řádový oděv a vyměnily jej za módní hedvábné šaty. Často cestovaly, vedly vlastní domácnosti, navštěvovaly své rodiny a příbuzné, účastnily se různých slavností a dalších světských radovánek. Naopak na vzestupu byly sbory bekyň. Na konci XIV. století vzniklo obrodné hnutí Devotio moderna. Toto hnutí vzniklo v Nizozemí spojením laiků s duchovními. Kladli důraz na spořádaný život, přímou oddanost Kristovi a odříkání, které měly vést k osvícení. Vykonávali ruční práce, zabývali se i řemeslnou výrobou, hlavně textilnictvím nebo zemědělstvím. Devotio moderna bylo určeno jak společnému životu žen tak i mužů, rozšířilo se i do klášterů.

Ženy byly ve středověku považovány za falešné, přelétavé a podlé. Byly označeny za původce hanby, hříchu, utrácení, nenávisti i rozepře mezi přáteli. Ženské ruční práce jako vyšívání a předení měly upoutat ženy na jedno místo a otupit jejich myšlenky, aby se netoulaly v představách, ohrožujících jejich čest nebo čest rodiny. Na druhou stranu si rodina tímto způsobem mohla přilepšit. Většina středověkých žen byla nucena pracovat kvůli zabezpečení rodiny. Chudší dívky již v mládí vstupovaly do služby, aby si vydělaly na věno nebo výbavu. Velmi početnou pracující skupinou žen byly vdovy, které byly často ohroženy nouzí, protože se mohlo stát, že dědicové neuznali jejich majetková práva. Osamělé vdovy,

ubožáčky, služky, zbožné ženy žijící mimo řádové komunity byly okamžitě podezírány ze špatného chování a obviňovány z prostituce. Byly vykázány na okraj společnosti.

Ženy ve středověku nedefinovalo jejich povolání nebo sociální postavení, ale v první řadě je definovalo jejich tělo, pohlaví a rodinné vztahy. Manželství a mateřství žen byly ústupkem hříšnému tělu nutnému k zachování rodu. U vyšších vrstev sňatek ve středověku znamenal mír, který byl nastolen a zpečetěn mezi rodinami po období sporů nebo i otevřené války. Základem byla smlouva, uzavřená nejstaršími příslušníky rodu, která stanovila podmínky sňatku, jehož cílem bylo rozšířit majetek a věhlas rodiny. Žena byla zárukou a nástrojem smíru. Úkolem ženy bylo udržet spojenectví obou rodin, vyhnout se nevhodnému chování, rodit děti a tím přispět k zachování rodu, do něhož vstoupila, pokorně mu nabídnout své tělo i majetek přinesený věnem a vládnout nad služebnictvem. Ve XIV. – XV. století bylo mezi aristokracií a měšťanstvem běžné vybírat pro syny nevěsty vznešenějšího původu. Díky tomu se většina žen po svatbě dostala na nižší společenskou úroveň po boku méně urozeného manžela, kterému byla povinná zachovávat poslušnost. Do manželství žena přinášela věno, které jí ve své podstatě zbavovalo možnosti dědit rodinný majetek, jehož se vzdala ve prospěch svých bratrů, i možnosti spravovat svůj majetek po svatbě, i když jí teoreticky náležel.³ Ženy, tím že ztrácely kontrolu nad svými financemi a jejich sňatky byly rodinami draze zapláceny, vedlo k podcenění jejich hodnoty a vyvolávalo nevraživost v jejich rodinách. S upevňujícím se principem dědičnosti v mužské linii se rozpoutaly diskuse o antických lékařských teoriích zabývajících se pasivní či aktivní úlohou ženy při početí. Mnozí teoretici tvrdili, že otcovská „krev“ si v oplodněné ženě musí zachovat svou čistotu, matka pouze dítě vytvaruje a donosí.⁴ Proto byly ženy neustále ve středu pozornosti celé rodiny, aby náhodou nezplodily nelegitimní potomky poškozující čistotu rodu.

Postupem času se svatební „rituál“ přenesl do kostela, který svatebnímu obřadu dodal slavnostní charakter. Budoucí manželé si řekli své „ano“ za účasti svědků. I přes existenci církevního sňatku se nadále až do XVI. století vyskytovaly různé rituální formy sňatků, které činily církevní obřad nadbytečným. I když kněží tyto sňatky odsuzovali, většinou je museli uznat za platné.⁵

Už v době antiky byli muži nadřazeni ženám a tento model přejala i křesťanská společnost. Církevní učenci toto nerovnoměrné postavení odůvodňovali hlavně příběhy z bible a také tím, že s ženou na svět přišlo zlo, skrze ni počala lež, přišla s ní na svět smrt a

---

³ Srov. Jacques LE GOFF (edd.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999, s. 246.

⁴ Tamtéž, s. 247.

⁵ Srov. Georges DUBY, *Věk katedrál. Umění a společnost 980-1420*, Praha 2002; Edith ENNENOVÁ, *Žena ve středověku*, Praha 2001; Martin NODL - František ŠMAHEL (edd.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.

v její blízkosti trvale sídlil ďábel.⁶ Dalším důvodem byly ženské vlastnosti jako smyslnost, lehkovážnost a slabost, kvůli kterým byla nadvláda mužů zdůrazňována jako nezbytná. Ve XII. století došli křesťanští filosofové k tomu, že muži vynikají důstojností a jsou nadřazeni ženám, protože byli stvořeni k obrazu božímu, zatímco ženy jsou pouhým odrazem tohoto obrazu, tedy napodobeninou. Ale připustili, že ženy, stejně jako muži, se přibližují Bohu rovností vlastního rozumu a nesmrtelností duše, ale ženy jsou ovládány smyslností, kterou jim přičkl sv. Ambrož, na rozdíl od mužů, kteří se řídí moudrostí.

V českém reformním prostředí se vyskytlo několik významných kazatelů, kteří byli předchůdci Mistra Jana Rokycany. Prvním z nich byl rakouský augustiniánský mnich Konrád Waldhauser, který kázal hlavně proti přepychu a marnivosti tehdejší společnosti. Zaměřil se na méně zbožné ženy. Jeho následovníkem se stal Jan Milíč z Kroměříže, který původně pracoval jako úředník a svatovítský kanovník, ale pod Waldhauserovým vlivem se všeho vzdal a stal se kazatelem. Jeho nejvýznamnějším počinem byl Jeruzalém, který se stal útočištěm napravených nevěstek. Stejně jako jeho předchůdce kázal hlavně proti přepychu a marnivosti, protože přinášely sociální a ekonomické problémy. Podobné názory zastával i laik Tomáš Štítný ze Štítného, který za hodné Boha považoval pouze panny a manželky, které byly dobrými matkami a poslušnými hospodyněmi. Na rozdíl od Waldhausera, Milíče a Štítného se Matěj z Janova obracel hlavně na nábožensky aktivní ženy, které považoval za pravé křesťanky. Byl zastáncem jejich častého přijímání. Na rozdíl od jiných církevních autorit tvrdil, že chybování a nedostatečnost v chování je spjata s člověkem, nikoli s pohlavím. Obraz nové, hlubší a nábožensky opravdovější české ženy popsal ve svém díle „Pravidla Starého a Nového zákona“. Podobně i Jan Hus podporoval a obklopoval se zbožnými, nábožensky opravdovými ženami, u kterých oceňoval hlavně to, jak překonávají svou přirozenost. Na druhou stranu kritizoval ženy, které podléhaly marnostem. Kázal proti parádivosti, šperkům, líčení atd. Pro Jana Želivského byla měřítkem pro kladné hodnocení žen míra chudoby a práce. Za to Jakoubek ze Stříbra, Rokycanův učitel, považoval ženy jakéhokoli stavu a věku za nebezpečí trvale ohrožující muže i kněze.⁷

Mistr Jan Rokycana, volený arcibiskup pražský, byl vůdcem umírněného křídla husitů. V něčem navázal na své předchůdce, ale jeho hlavním úkolem bylo zkonsolidovat utrakvistickou církev po husitských válkách a bojovat za její existenci s obecnou církví. Ve svých kázáních se obracel na muže a ženy a hlavně na to, jak vedou svůj život.

---

⁶ Mezi zastánce tvrzení, že na svět s ženou přišlo zlo, patřili například sv. Pavel, sv. Ambrož a sv. Jeroným.

⁷ Srov. Milena LENDEROVÁ - Božena KOPIČKOVÁ - Jana BUREŠOVÁ - Eduard MAUR (eds.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009; A. KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*.

2. Literatura a prameny

Problematicke středověkých žen za hranicemi Českého království se věnují díla od Georga Dubyho, Edith Ennenové a Jacqueuse Le Goffa.⁸ Mým cílem bylo dozvědět se, jak žily ženy za našimi hranicemi a porovnat, zda se v Čechách postavení žen lišilo. Informace z nich získaných jsem použila hlavně v úvodu práce. Rozhodně jsem tím nevyčerpala veškerou dostupnou literaturu zabývající se ženskou problematikou v zahraničí.

Knihy, ze kterých jsem čerpala informace o českém prostředí, jsou hlavně „Žena v Českých zemích“,⁹ která je syntézou všech dosud známých poznatků o životě žen od středověku po konec první světové války, obsahuje množství literatury, která se věnuje ženské problematice; „Člověk českého středověku“¹⁰ se zabývá různými postavami českého středověku jako například: měšťan, český kacíř-husita, vikleface a její předchůdkyně, biskup nebo moravský úředník a další; a „Žena v hnutí husitském“,¹¹ která se dělí na dvě části. První část je věnována českým reformním kazatelům předhusitské a husitské doby (od Konráda Waldhausera po Jana Husa) a tomu, jaký měli názor na středověké ženy. Druhá část knihy se zabývá každodenním životem žen v českých zemích.

Ucelený popis středověkého manželství podle církevních autorit shrnula ve svém článku „Žena a manželství v díle Tomáše ze Štítného“ Pavlína Rychterová.¹² Ve druhé části článku rozebrala třetí část Štítného traktátu „O trojích staviech“, ve kterém se zabýval manželstvím. K osvětlení právního zakotvení středověkého manželství jsem využila knihu od Jiřího Klaboucha.¹³ Ke kapitole o fíflových ženách jsem použila knihy od Aleny Čechové a Anny Halíkové,¹⁴ Jany Skarlantové¹⁵ a od Eduarda Wagnera,¹⁶ ve kterých jsem se seznámila s módou středověké společnosti a objasnily se mi některé pojmy týkající se módy. Tyto tři uvedené knihy poskytují důležité informace, ale existuje i další literatura, která ještě podrobněji popisuje odívání ve středověku, například nedávno vydaná kniha z edice Dějiny odívání „Středověk“ od Ludmily Kybalové.¹⁷

---

⁸ G. DUBY, *Věk katedrál*; E. ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*; J. LE GOFF, *Středověký člověk*.

⁹ M. LENDEROVÁ - B. KOPIČKOVÁ - J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*.

¹⁰ M. NODL – F. ŠMAHEL, *Člověk českého středověku*.

¹¹ A. KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*.

¹² Pavlína RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství v díle Tomáše ze Štítného*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica*, roč. 6, Praha 1999, s. 95-110.

¹³ Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.

¹⁴ Alena L. ČECHOVÁ – Anna HALÍKOVÁ, *Krajky, výšivky, stuhy, prýmky*, Praha 2004.

¹⁵ Jana SKARLANTOVÁ, *Od fíkového listu k džínům*, Praha 1999.

¹⁶ Eduard WAGNER, *Středověk. Doba předhusitská a husitská. Oděv, zbroj, zbraně*, Praha 2006.

¹⁷ Ludmila KYBALOVÁ, *Středověk – dějiny odívání*, Praha 2009.

Pro osvětlení pojmu postilla mi posloužil „Ottův slovník naučný“¹⁸ a „České postilly“ od Hynka Hrubého.¹⁹ Ve svém díle Hrubý uvedl postilly, české i latinské, od Konráda Waldhausera až po XIX. století. Kniha je rozčleněna po staletích a v každém oddílu jsou uvedeny jak katolické tak nekatolické postilly. Zvláštní část Hrubý věnoval Rokycanově postille. Při práci s „Postillou Jana Rokycany“ jsem používala „Malý staročeský slovník“.²⁰

Při práci na kapitole o Mistru Janu Rokycanovi jsem využila práce od Kamila Krofty,²¹ která byla vydána po přednášce o Janu Rokycanovy z 25. března 1911, od Jaroslava Boubína a Jany Zachové.²² František Michálek Bartoš zpracoval soupis literárního díla Jana Rokycany.²³ Pro zasazení Rokycanovy osobnosti do dobového kontextu jsem pracovala s „Velkými dějinami země koruny české“²⁴ a čtyřsvazkovým dílem Rudolfa Urbánka.²⁵ Informace o vztahu Jana Rokycany k Jednotě bratrské jsem čerpala z knihy Rudolfa Říčana.²⁶

Z pramenů pro svou práci jsem využila „Staré letopisy české z vratislavského rukopisu“.²⁷ Ke srovnání jsem použila „Staré letopisy české z rukopisu křižovnického“,²⁸ protože obě tyto vydání poskytují rozsáhlé zápisy jednotlivých informací, které jsem potřebovala a svým rozsahem pokrývají celé období, kterému se věnuji.

Další pramen, se kterým jsem pracovala, byla „Postilla Jana Rokycany“.²⁹ Skládá se z českých kázání, která byla určena posluchačům v Týnském chrámu. První svazek začíná kázáním na první adventní neděli, druhý svazek kázáním o Duchu svatém. Na konci druhého svazku je uveden seznam všech perikop, které Rokycana při svých kázáních použil. V postille jsem se zaměřila na to, jak se Rokycana vyjadřuje o ženách.

---

¹⁸ *Ottův slovník naučný*, svazek XX (reedice), Praha 2000.

¹⁹ Hynek HRUBÝ, *České postilly*, Praha 1901.

²⁰ Jaromír BĚLIČ – Adolf KAMIČ – Karel KUČERA, *Malý staročeský slovník*, Praha 1978.

²¹ Kamil KROFTA, *Mistr Jan Rokycana*, Rokycany 1911.

²² Jaroslav BOUBÍN – Jana ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků na M. Jana z Rokycan*, Rokycany 1997.

²³ František Michálek BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, Praha 1928.

²⁴ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země koruny české*, svazek VI., 1437-1526, Praha – Litomyšl 2007.

²⁵ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny, Díl III., část 1., Věk Poděbradský*, Praha 1915; *České dějiny, Díl III., část 2., Věk Poděbradský II.*, Praha 1918; *České dějiny, Díl III., část 3., Věk Poděbradský III.*, Praha 1930; *České dějiny, Díl III., část 4., Věk Poděbradský IV.*, Praha 1962.

²⁶ Rudolf ŘÍČAN, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957.

²⁷ František ŠIMEK (ed.), *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu* (dále jen *SLČ – Vrat.*), Praha 1937.

²⁸ František ŠIMEK (ed.), *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, Praha 1957.

²⁹ František ŠIMEK (ed.), *Postilla Jana Rokycany I-II*, Praha 1928-1929.

3. Jan Rokycana

3.1. Život Jana Rokycany

Mistr Jan Rokycana se narodil na sklonku XIV. století, ale přesný rok jeho narození není znám, protože o Rokycanově mládí se mnoho zpráv nezachovalo. Podle záznamu o Rokycanově smrti ve Starých letopisech českých byl jeho otec chudý kovář.³⁰ Ještě v mladém věku odešel do Prahy, ale dlouhou dobu zde nepobýval, zřejmě kvůli existenčním potížím. Poté se vrátil do rodných Rokycan, podle kterých nosil své jméno. Zde zřejmě vstoupil do augustiniánského kláštera,³¹ kde také dlouho nepobýval, nanejvýš jeden rok. Odtud opět odešel do Prahy, kde začal studovat na univerzitě. Byl ubytován v koleji pro chudé studenty. Přivydělával si jako učitel a vychovatel jakéhosi šlechtického synka. První doložená zpráva o jeho životě pochází z roku 1415, kdy byl při zářijové rovnodennosti promován bakalářem svobodných umění. Rokycanův další život byl spojen s osobou jeho učitele a patrona Mistra Jakoubka ze Stříbra. Kvůli rozhodnutí kostnického koncilu, které znemožnilo studentům univerzity mezi lety 1417/1418-1430 složit zkoušky, byl Rokycanovi znemožněn postup v univerzitních hodnostech.

Další zpráva, týkající se Rokycanova života, se váže k roku 1422 po popravě Jana Želivského, kdy byla uvězněna řada představitelů univerzity jako M. Jakoubek ze Stříbra, M. Kříšťan z Prachatic, M. Jan Příbrama a další. Rokycanovi se z Prahy podařilo uprchnout, ale už v květnu po příjezdu Zikmunda Korybutoviče se do metropole vrátil. V červnu 1423 se stal účastníkem disputace mezi pražskými a táborskými kněžími na hradě Konopišti. K dohodě mezi oběma tábory sice nedošlo, ale setkání přispělo k vymezení theologických problémů.

Někdy v polovině dvacátých let XV. století byl vysvěcen na kněze. Po politickém převratu v Praze roku 1427 se Rokycana stal správcem utrakvistického kněžstva. Jeho jmenování potvrdil i pražský arcibiskup Konrád z Vechty, který ho později učinil svým generálním vikářem. Po obnovení činnosti univerzity dosáhl Rokycana v roce 1430 hodnosti mistra svobodných umění. Po smrti M. Jakoubka ze Stříbra se stal vůdcem umírněného směru. Cílem jeho dalšího úsilí bylo zbudování pevné církevní hierarchie utrakvismu a prosazení přijímání pod obojí způsobou a dalších reforem před obecnou církví.

---

³⁰ „Byl syn kováře chudého v předměstí rokycanském.“ *SLČ – Vrat.*, s. 146. Povolání Rokycanova otce, kováře, může dokládat i podkova s hvězdou uprostřed, kterou Rokycana používal jako pečeť.

³¹ Srov. J. BOUBÍN – J. ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků*; K. KROFTA, *Mistr Jan Rokycana*.

Pozvání delegace husitů na basilejský koncil v roce 1433 považoval Rokycana za příznivé. Koncilu se účastnil jako hlavní řečník husitské delegace. Na jednání vystoupil s obranou, jež se stala jeho celoživotním úkolem, o nezbytnosti podávání pod obojí způsobou laickému lidu.³² Po bitvě u Lipan roku 1434 byl nakloněn směru s obecnou církví, ale ne za cenu zapření husitských zásad. V roce 1436, po přijetí basilejských kompaktát, akceptoval jejich kompromisní výsledek.

Roku 1435 byl Rokycana zvolen českým zemským sněmem, se souhlasem císaře Zikmunda, pražským arcibiskupem.³³ Další Rokycanův život byl mimo jiné spojen i s úsilím, aby byl ve svém arcibiskupském úřadě potvrzen papežem. Přijetím kompaktát nedošlo k sjednocení církve v Čechách, spíš ji dále rozdělovaly. Rokycana se stal nepřijatelný pro katolíky a konzervativní utrakvisty. Byla mu odejmuta týnská fara, jejímž správcem se stal Jan ze Soběslavi, zvaný Papoušek³⁴, a na místo duchovního správce utrakvistů byl místo Rokycany dosazen M. Křišťan z Prachatic.³⁵ Katolickou církev spravovala metropolitní kapitula u sv. Víta v čele s děkanem Johánkem z Dubé a kanovníkem Šimonem z Nymburka, kteří zastávali funkci administrátorů pražské arcidiecéze. Díky tomu a možná i z obavy o svůj život Rokycana zvolil dobrovolný odchod do vyhnanství v Hradci Králové, kde pobýval mezi lety 1437-1448. Za vůdce kališnické církve byl považován pouze stranou pana Hynce Ptáčka z Pirkšteina.³⁶

Koncil v Basileji vyvíjel nátlak na Rokycanu, aby se vzdal svého arcibiskupského úřadu, protože jeho volba byla v rozporu s církevním právem. Strana pana Hynce Ptáčka zahájila na počátku čtyřicátých let proces organizačního sjednocení utrakvismu. Na sjezdu čtyř východočeských landfrýdů v roce 1441 byl Rokycana prohlášen za nejvyššího úředníka v duchovním právu. Synoda utrakvistických kněží v Kutné Hoře v říjnu 1441 přispěla ke

---

³² „A poněvadž sami kněží církev nejsou, ale všickni volení, tehdy netoliko kněží, ale i lajci i děti i staří, muži i ženy mají toho věna požívati, jedúc jeho drahé tělo a pijíc svatú krev.“ F. ŠIMEK, *Postilla II*, Praha 1929, s. 172.

³³ Volba se konala v den sv. Matouše 21. září. S Rokycanou byli zvoleni dva suffragáni, kněz Martin Lupáč a kněz Václav, kazatel z Vysokého Mýta. Volby se účastnili: Menhart z Hradce, Hynec Ptáček z Pirkštejna, Diviš Bořek z Miletínka, purkrabí Pražského hradu, Havel z Dřevenic, Jan Velvar, měšťan Starého Města pražského, Pavel, měšťan Nového Města pražského, Ambrož, měšťan z Kutné Hory, mistr Václav ze Sušice, kněz Pavel, farář od sv. Jiljí, kněz Václav od sv. Mikuláše, kněz Mikuláš Řehovec z kaple Betlémské, kněz Janek, farář ze sv. Štěpána na Novém Městě pražském, kněz Vít, farář z Kutné Hory, kněz Voldřich, farář z Čáslavi, kněz Bartoš, farář z Loun, a kněz Ondřej, farář ze Sušice. *SLČ – Vrat.*, s. 69.

³⁴ Papoušek byl do týnské fary dosazen Zikmundem Lucemburským. Působil zde jako správce a faráře. Papoušek byl 28. ledna 1434 mezi šesti univerzitními mistry, kteří obdrželi od legátů basilejského koncilu stvrzení, kterým byli přijati zpět do římské církve. V roce 1445 se stal rektorem univerzity. Poté, co se Rokycana v roce 1448 natrvalo vrátil do Prahy a ujal se týnské fary, Papoušek uprchl a uchýlil se do Soběslavi a Jindřichova Hradce. Později se stal litoměřickým proboštem. Útočil na husity a obviňoval je, že pod záminkou přijímání pod obojí přivedli České království do zkázy. Srov. Martin NODL (edd.), *Zbožnost středověku*, Praha 2007.

³⁵ Po smrti M. Křišťana se duchovními správci 7. listopadu 1439 stali Prokop z Plzně a Jan Přibrama. Byli zvoleni shromážděním kněží a univerzitních mistrů. Srov. P. ČORNEJ - M. Bartlová, *Velké dějiny VI.*, s. 82-83.

³⁶ Srov. P. ČORNEJ - M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 82

sblížení Rokycany s konzervativními utrakvisty představovanými osobou M. Jana Příbrama. O rok později vyslali východočeští husité poselstvo do Uher ke kardinálu-legátovi Guilianu Cesarinimu, které mělo vyjednat možnost vysvěcení Rokycany na arcibiskupa, ale jednání ztroskotalo. V létě roku 1443 byla uspořádána synoda v Kutné Hoře. Jejími strůjci byli pan Ptáček a Rokycana, kteří sem pozvali i zástupce táboritů. Jejich cílem bylo odstranit záštitu tábořské církve, kterou byly zápisy od císaře Zikmunda z listopadu 1436. Táboritům měly zaručit, že se na jejich církev nebudou vztahovat basilejská kompaktáta až do definitivního výroku komise, která měla posoudit tábořskou věrouku na základě tzv. soudce chebského. Tábority zastupovala pětice kněží: Mikuláš z Pelhřimova, duchovní správce v Písku, Václav Rájovec, správce v Klatovech, Václav Rohlík, správce v Táboře, Václav Koranda ml., správce v Žatci, a Vavřinec, řečený Němec, z Reichenbachu, působící na hradě Lanšperku. Synoda k žádnému konečnému řešení, které by odstranilo rozdíly, nedospěla, a tak bylo její vyřešení přeneseno na zemský sněm, kterému podklady připravili duchovní. 31. ledna 1444 se zemský sněm vyslovil ve prospěch učení Jana Rokycany a Jana Příbrama s platností zákona. Táboři i přesto rozhodnutí nerespektovali.³⁷

Ke konci roku 1446 se zemský sněm rozhodl vyslat poselstvo (Jan Malovec z Pacova, kněží Jakub a Mikuláš Zacheus a další) k papeži Evženovi IV. (1431-1447). Úkolem poselstva bylo dosáhnout potvrzení kompaktát a Rokycany v úřadu pražského arcibiskupa. Ještě než poselstvo vyrazilo na cestu, přišla zpráva o papežově skonu (23. února 1447). Přesto se poselstvo vydalo do Říma, kde byl mezitím novým papežem zvolen Mikuláš V. (1447-1455). Stanovisko kurie zůstalo vůči kališnickým požadavkům otevřené, i když kompaktáta považovala za provizorium a Rokycanu uznat nechtěla, dokud se nezřekne kalicha.

Jiří z Poděbrad v čele několikatisícového vojska Poděbradské jednoty 3. září 1448 dobyl Prahu. Dokonale připravenou a dobře načasovanou akcí nedal Menhartovi z Hradce šanci.³⁸ O dva dny později se Rokycana vrátil na trvalo do Prahy. Katolický administrátor Prokop z Kladruhu³⁹ společně s pražskou kapitulou odešel do Plzně. Menhart z Hradce byl zbaven úřadu nejvyššího purkrabího, kterým se stal Zdeněk Konopišťský ze Šternberka. Menhart byl internován v Poděbradech, ale kvůli špatnému zdravotnímu stavu byl propuštěn začátkem roku 1449. Nedlouho poté 3. února zemřel v Říčanech.

---

³⁷ Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 87; R. URBÁNEK, *České dějiny, díl III., část 1.*

³⁸ Jiří z Poděbrad uzavřel 26. srpna 1448 dohodu s hejtmanem plzeňského landfrýdu Hynkem Krušinou ze Švamberka o pokojném řešení vzájemných sporů. Oldřich z Rožmberka odjel do Vídně na jednání s Fridrichem III., čímž si Jiří z Poděbrad zajistil, že Menhartovi nepřijde ani jeden z jeho spojenců na pomoc. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 97.

³⁹ Děkan metropolitní kapituly mistr Prokop z Plzně se stal administrátorem v roce 1444. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 99.

Situace kališníků se nedlouho poté zhoršila, protože 7. dubna rezignoval na svůj úřad vzdoropapež Felix V. a lausannský koncil⁴⁰ se 25. dubna rozešel. Nastalá situace vedla k tomu, že kompaktáta a úmluvy s nimi spojené mohly být zpochybněny, protože jedině koncil byl jejich garantem. Papežská kurie je dosud neuznala. Možná proto se v tento rok vydal Rokycana do Říma, ale jeho cesta skončila již v Salcburku, odkud se vrátil zpět do Čech. Další akce husitů byla směřována do Cařihradu, se kterým již jednali husité za revoluce v letech 1426-1429. V roce 1451 vyslal Rokycana univerzitního mistra nazývaného v řeckých pramenech Konstantinos Platris.⁴¹ Konstantin se do Čech vrátil v roce 1452 s nabídkou na unii kališníků s východní církví. Zda byla odpověď husitů přepravena do Cařihradu, nevíme.⁴²

Rokycana společně s konzistoří ustavoval správce utrakvistických kostelů, vykonával soudní pravomoc nad duchovenstvem, rozhodoval v manželských sporech, ale neměl právo světit kněze, protože stále nebyl ve své funkci uznán papežem. Pro utrakvistickou stranu to byl značný problém, protože kněžský dorost musel kvůli svěcení vycestovat do zahraničí, nejčastěji do Itálie, východního Polska nebo do říše. I tak husité trpěli nedostatkem kněžského dorostu. 16. listopadu 1448 byla přijata „Úmluva jednoty a svornosti pánův mistrův pražských a kněží“, která nezpochybňovala kněžský úřad osob, které postrádaly biskupské schválení. Byla to kompromisní dohoda mezi umírněnými a radikálními utrakvisty. Nabízely se dva způsoby řešení: buď se utrakvisté odtrhnou od obecné církve, jak to učinili táboři, nebo se zřeknou všeho, co brání sjednocení s Římem. Ve své podstatě ani jedno řešení nebylo možné provést.⁴³

Zemský sněm zvolil 27. dubna 1452 hlasy katolíků i kališníků Jiřího z Poděbrad za správce Království českého. Jiří z Poděbrad byl v této funkci potvrzen od císaře Fridricha III. už v roce 1451, ale v této době nebyl Jiří uznáván ve funkci správce na celém území království. Všem, kteří nepřivěsili pečeť pod sněmovní zápis do 15. srpna 1452, ve kterém byl Jiří uznán za správce království, hrozil ozbrojený zásah. Prvním, proti komu vytáhlo Poděbradovo vojsko, byl Tábor. 1. září obyvatelé Tábora otevřeli brány bez boje. Nejvyšší duchovní představitelé táborů Mikuláš z Pelhřimova, Vavřinec z Reichenbachu a Václav Koranda dožili v internaci na Poděbradových hradech. Nedlouho po kapitulaci Tábora se vzdali i všichni ti, kteří nepřivěsili pečeť pod dubnový zápis sněmovního jednání a podřídili

---

⁴⁰ Jedná se o basilejský koncil, který byl v červnu 1448 přenesen z říšského města Basileje do Lausanne.

⁴¹ V pramenech se objevuje i jako Tzesis-Anglikos, což znamená Čech-Angličan. Byl ztotožněn s Petrem Paynem, řečeným Engliš. Jméno Konstantin posel přijal až v Konstantinopoli, kde vstoupil do ortodoxní církve. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 102-103.

⁴² Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny, díl III., část 2.*

⁴³ Srov. K. KROFTA, *Mistr Jan Rokycana.*

se autoritě zemského správce. V roce 1453 se z Plzně do Prahy vrátila metropolitní kapitula a administrátor katolické církve, kterým byl v tomto roce zvolen Václav z Krumlova, řečený Hněvsín.

V době pontifikátu papeže Kalixta III. (1455-1458) bylo obnoveno jednání mezi kurií a kališníky. Ke konci Kalixtova života bylo však navázáno na předchozí nesouhlasné stanovisko. Kurie chtěla na pražský stolec dosadit nějakého cizince, který by Čechy přivedl zpět do lůna církve. Stejný postoj zastával i nový papež Pius II. (1458-1464), který roku 1460 vydáním buly „Execrabilis“ zdůraznil své monarchistické postavení a pod hrozbou klatby zakázal odvolávání se k budoucímu koncilu. Rokycana doufal, že pomoc při dosažení svého uznání pražským arcibiskupem získá od nově zvoleného českého krále Jiřího z Poděbrad (1458-1471). Rokycanovou snahou bylo vytvořit stabilní utrakvistickou církev. Jiří z Poděbrad byl ochoten za něho u kurie vyjednávat, ale šlo mu i o to, aby na České království nebylo pohlíženo jako na stát kacířů. Jiří z Poděbrad vyslal 6. ledna 1462 poselstvo⁴⁴ k papeži, aby mu složil slib poslušnosti za všechen lid v království,⁴⁵ který před kurií složil 20. března. Poté papeže požádali, aby uznal kompaktáta, ale Pius II. to odmítl s odůvodněním, že kompaktáta povolil koncil pouze žijícím utrakvistům, nikoli dalším generacím. Před zasedáním velké konsistoře 31. března byla kompaktáta prohlášena za zrušená. Pius II. odmítl i slib poslušnosti, dokud nebude české království v jednotě s obecnou církví. Poselstvo se vrátilo 18. dubna 1462 do Čech. Papežovo oficiální stanovisko před českým zemským sněmem v Králově dvoře přednesl Ital Fantinus de Valle, který do té doby zastával u kurie funkci Poděbradova prokurátora, 10. srpna 1462, jímž papež odmítl potvrdit kompaktáta. O dva dny později Jiří z Poděbrad prohlásil kompaktáta za nadále platná a poté nechal uvěznit Fantina, který byl po čase propuštěn.⁴⁶ Na přání krále svolal Jan Rokycana a administrátor Hilarius⁴⁷ do Prahy v září 1462 shromáždění duchovních. Král ve svém proslovu vyzval k zachování kompaktát a vzájemné snášenlivosti katolíků a kališníků. Hilarius se k tomu vyslovil jako katolíci na zemském sněmu, že kompaktáta si mají vyznávat kališníci.

---

⁴⁴ Poselstvo tvořili: pan Zdeněk Kostka z Postupic, pan Malovec, pan Prokop z Rabštejna, kancléř království českého a mistři: Václav Vrbenský, děkan u sv. Apolináře v Praze, a Václav Koranda ml. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 201 – neuvádí jako člena poselstva pana Malovce, o němž se zmiňují *SLČ – Vrat.*, s. 129.

⁴⁵ Jiří z Poděbrad složil slib poslušnosti za svoji osobu papeži Piovi II. prostřednictvím Jana z Rabštejna už v roce 1459. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 201.

⁴⁶ Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 203; *SLČ – Vrat.*, s. 129.

⁴⁷ Hilarius Litoměřický byl do úřadu administrátora zvolen roku 1461 společně s kapitulním děkanem Mikulášem, bratrem jejich předchůdce Václava z Krumlova. O rok později byl papežem v úřadu administrátora potvrzen pouze Hilarius, který navíc získal arcibiskupské pravomoci. Původně byl utrakvistou a žákem Jana Rokycany. Později v Itálii získal kněžské svěcení a titul doktora dekretů. Srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 198.

Spory mezi papežskou kurií a českým královstvím se i nadále přiostrhovaly. Papež Pavel II. (1464-1471) vyhlásil 28. června 1465 nad Jiřím z Poděbrad púhon. Taktéž učinili kardinálové Bessarion, Carvajal a Berard ze Spoleta. Před papežský soud se měl Jiří dostavit do sto osmdesáti dnů. Následoval papežův příkaz o tom, že kdo by byl i nadále poslušen Jiřímu z Poděbrad, měl být stíhán klatbou. Jiří z Poděbrad navrhl, že po kurií nebude žádat výslovné potvrzení kompaktát, ale aby přijímajícím pod obojí způsobou byly potvrzeny jejich obyčeje a aby byl na pražský stolec dosazen nový arcibiskup, i katolík z Čech nebo z Moravy, který by světil kněze pod jednou i pod obojí. Na Rokycanově potvrzení v úřadu arcibiskupa Jiří z Poděbrad netrval, protože bylo zřejmé, že odpor kurie vůči Rokycanovi nebude překonán, čímž by byla všechna jednání o smír marná. Byl ochoten navrátit katolické církvi některé její majetky. Své návrhy předal Matyáši Korvínovi,⁴⁸ který za něj měl jednat s kurií, ale Matyáš Jiřího nepodpořil, protože stál na papežově straně. V roce 1466 byl Jiří z Poděbrad kurií prohlášen za zatvrzelého kacíře, obránce kacířství a křivopřísežníka. Bylo to zdůvodněno uplynutou lhůtou púhonu. Jiří byl zbaven královského důstojenství, byl vyloučen z církve, jeho potomci byli prohlášeni za nezpůsobilé k nástupu na trůn, jemu a jeho rodině byly odebrány všechny statky a panství a jeho poddaní byli zproštěni závazků a přísah vůči němu. Jiří se po tomto aktu již necítil povinován papeži, a tak se odvolal k budoucímu koncilu.

Papež Pavel II. (1464-1471) získal v roce 1468 k válečnému tažení proti Čechům uherského krále Matyáše Korvína, který býval zetěm Jiřího z Poděbrad. V průběhu následujícího roku se mu podařilo získat Moravu a většinu Slezska, byl podporován Horní a Dolní Lužicí. V roce 1467 na Zelený čtvrtek proklel papež Pavel II. Jiřího z Poděbrad s celou jeho rodinou a Jana Rokycanu. Za tohoto stavu stanuli proti sobě Jiří a Matyáš u Vilémova. Zde uzavřeli 28. února tzv. vilémovské dohody, v nichž Jiří přislíbil Matyášovi podporu při kandidatuře na římského krále, Matyáš mu přislíbil, že bude prostředníkem v jednání mezi ním a kurií a slíbil, že vrátí všechny dobyté hrady na území Českého království. Další jednání mezi Jiřím a Matyášem bylo zahájeno 7. dubna v Olomouci. Papežský legát Lorenzo Rovarella, poradce Matyáše Korvína, Jiřímu přednesl podmínky. Jiří měl vydat Jana Rokycanu, souhlasit s restaurací církevního majetku, koruna by mu zůstala, ale království by bylo pod faktickou kontrolou Matyáše. Tyto podmínky Jiří nepřijal. Bylo pouze prodlouženo příměří uzavřené u Vilémova. Poté se nechal Matyáš 3. května 1469 zvolit předáky opozice českým králem. Následovalo Jiřího vypovězení příměří a obnovení bojů.

---

⁴⁸ K jednání mezi českým a uherským poselstvem došlo v Trnavě. Jiřího z Poděbrad zastupoval olomoucký biskup Tas z Boskovic a Matyáše Korvína jeho rádce, ostřihomský arcibiskup Jan Vítěz. Srov. P. CORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 228.

V roce 1470 se proti Matyášovi spojili císař Fridrich III., polský král Kazimír IV. a saští vévodové Albrecht a Ernst. Dohodli se, že podpoří Jiřího u papežské kurie. V březnu 1471 předstoupilo saské poselstvo před kurii s návrhy, které připravil Jiří. Nabízel, že na arcibiskupský stolec bude přijat papežův kandidát, katolické církvi budou vráceny její statky, arcibiskup měl své zásahy do církevní správy nejprve projednat s králem a chtěl, aby lidé směli přijímat pod obojí způsobou. Pavel II. předložené návrhy odmítl. Stále pevně trval na tom, že se Jiří musí podřídít a utrakvismus musí být odstraněn.

M. Jan Rokycana ukončil svou životní pout' ve čtvrtek 22. února 1471. Byl pochován v Týnském kostele. *„Při jeho pochování byla králová Johanna, páni mnozí, neb byl člověk modlitebný, ve dne i v noci modléval se Bohu ihned z mladosti své. Před svú smrtí, pohleděv na kněží, kteří nad ním stáli, řekl: „Pomněte mne, kněží, přijdeť čas, že vašimi hubami vláčiti budou po zemi, ale budete-li stáli v pravdách Kristových a příkladní, potom bude kněz věrný tak vzácný a mil lidu jako anděl Boží.“⁴⁹*

3.2. Vztah k Jednotě bratrské

Vedle katolické církve a utrakvismu existovaly v království i různé náboženské sekty.⁵⁰ Jednalo se většinou o menší skupiny, které důsledně dodržovaly evangelia, kompaktně označovaly za velmi kompromisní, utrakvismus považovaly za smířlivý, ze svého života vylučovaly násilí.

Začátkem padesátých let se v Praze objevila skupina kolem bratra Řehoře, hospodářského správce husitského kláštera na Slovanech. Členové této skupiny si říkali bratři a sestry a navštěvovali Rokycanova kázání v Týnském chrámu. Hledali pro sebe kněze, aby je vedl, a tak tuto funkci nabídli Janu Rokycanovi, ale ten odmítl. Jako kněze-učitele jim doporučil Petra Chelčického, ale ten brzy zemřel. Svého kněze-učitele získali v žamberském faráři Michalovi.

Rokycana pro ně na přelomu let 1457-1458 u krále vymohl, aby se směli usadit nedaleko Žamberka ve vsi Kunvaldu na litickém panství, které patřilo pánům z Kunštátu a Poděbrad. Postupně se z Řehořovy skupiny vytvořila Jednota, která se začala dogmaticky i věroučně lišit od oficiálního utrakvismu. Pod obojí způsobou podávali pouze těm, o nichž si mysleli, že nežijí v hříchu. Odmítali transsubstanciaci. Místo hostie používali chléb, který

---

⁴⁹ SLČ – Vrat., s. 146.

⁵⁰ Mezi sekty, které se zde vyskytovaly, patřili například valdenští, kteří se udrželi v německém etniku na Žatecku, nebo tzv. chelčičtí bratři, kteří byli spjatí s Petrem Chelčickým.

uznávali jako pravé tělo Kristovo pouze ve chvíli přijímání. Bohoslužby konali v chalupách nebo mlýnech. Odmítali přísahy a očistec. Zastávali tezi, že zlý kněz neposvěcuje. Na jaře 1461 se Jednota sešla se svými přívrženci v Praze. Na rozkaz Jiřího z Poděbrad byli zatčeni. Po čtvrt roce byla většina propuštěna. Knězi Michalovi bylo zakázáno kázat na litickém panství, a tak se s částí Jednoty přemístil do sousedního Rychnovska. Rokycana se prostřednictvím svých kázání snažil pronásledování zabránit a členy Jednoty se snažil odradit od novot, které zaváděli. Roku 1464 Jednota přijala pevné organizační zásady ve „Svolení o zřízení a řádech na horách rychnovských“. Zavázali se v něm k ctnostnému a pokornému životu zakotvenému ve víře, lásce a naději v duchu evangelia. Přislíbili si, že se budou vzájemně vzdělávat a napomínat a napomenutí přijímat. Obsahovalo i kázeňská opatření a tresty za zjištěné poklesky. Svolením se sice Jednota vymezila jako organizované náboženské společenství, ale stále ještě zůstala v rámci utrakvismu. K odluce Jednoty od utrakvismu a obecné církve došlo v roce 1467, když si Jednota na svém shromáždění ve Lhotce u Rychnova zvolila, podle biblického vzoru losem z dvanácti vybraných mužů, tři kněze: Matěje z Kunvaldu, Eliáše z Chřenovic a Tůmu Přeloučského. Po této události se Rokycana Jednoty veřejně zřekl.⁵¹

3.3. Odkaz a dílo

Rokycanův projev byl prostý, živý, srozumitelný řeči lidu, oproštěn složitého teologického výkladu. Velmi často používal příklady z všedního života, které o to více působily na posluchače. V kázání mu šlo o napravení poměrů v církvi, o zlepšení mravního života svých posluchačů i kněží. Za nejvyšší mravní hodnotu pokládal boží zákon, který stavěl nad jiné zákony, které se měly řídit božím zákonem.

Rokycana se řadí svým dílem mezi klasické teology. Při výkladu svátostí, hlavně svátosti oltářní, se opíral o díla Jakoubka ze Stříbra, při výkladu církve jako společenstva věřících se ztotožňoval s Janem Viklešem a Janem Husem. Svou prací poznamenal hlavně proces budování utrakvistické církve.

Rokycanovo dílo sestává asi z padesáti položek,⁵² z nichž je většina psána latinsky. Největší část zaujímají polemiky, které jsou zaměřeny proti katolíkům a táborům. Velká část

---

⁵¹ Celou předchozí pasáž srov. P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 187-197; K. KROFTA, *Mistr Jan Rokycana*; R. ŘÍČAN, *Dějiny jednoty bratrské*, s. 22-53.

⁵² Srov. F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany*, s. 19-55.

z nich pojednává o problematice eucharistie. Další část je věnována výkladu biblických knih a Rokycanově vrcholnému dílu, *Postille*.⁵³

Problémem je, že se nezachovaly spisy o Rokycanově životě z per jeho stoupenců a ctitelů, ale pouze od jeho odpůrců. Díky tomu byl dalším generacím předkládán pouze neúplný obraz jeho osobnosti. Různé žaloby⁵⁴ a hanopisy, jejichž autory byli katolíci i utrakvisté, vznikaly jak za Rokycanova života, tak i po jeho smrti. Vyčítaly mu, že bránil spojení s obecnou církví, ale také, že váhal s odtržením od Říma. Možná proto byl dlouho vnímán jako představitel zatvrzelého kacířství a jako ctižádostivec, který zapříčinil, že husitství sešlo z pravé cesty a dalo se na dráhu zkažené obecné církve. Jakési rehabilitace se mu dostalo v době národního obrození a v pozdější době.

---

⁵³ Srov. J. BOUBÍN – J. ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků*.

⁵⁴ Žaloby proti Janu Rokycanovi se objevovaly už od dvacátých let XV. století, ale v hojné míře až od třicátých let, kdy se stal Rokycana čelní postavou utrakvismu a cílem žalob bylo Rokycanu mravně znehodnotit a udělat z něj kacíře. Do tohoto období patří tzv. „bludné články Jana Rozkydala“ (hanlivé označení Jana Rokycany) z roku 1436 a útoky Lukáše Hádka, horšovského arcijáhna, který jako zástupce katolíků v Římě útočil na nekatolický způsob Rokycanovy volby, po níž se „svévolně“ ujal úřadu arcibiskupa. V padesátých a šedesátých letech pocházely žaloby na Rokycanu z katolického tábora hlavně od Jana Papouška ze Soběslavi, Prokopa z Plzně, Václava z Krumlova, Stanislava z Velvar a Václava Křižanovského. K nejrozsáhlejším patří „Žaloba katolíků na Mistra Jana Rokycanu“ z roku 1461. Mezi nejvýznamnější autory žalob z řad utrakvistů patřili Jan z Borotína a Vaněk Valečovský. Srov. J. BOUBÍN – J. ZACHOVÁ, *Žaloby katolíků*; R. URBÁNEK, *České dějiny, díl III., část 3.*, s. 39-89.

4. Postilla

Termín postilla byl vytvořen stažením latinského sousloví „post illa“ tj. po těchto (totiž: slovech rozjímej). Postilla je soubor výkladů nedělních a svátečních kázání církevního roku skládajících se nejprve z perikopy (čtení z evangelia nebo epištol) a po ní následující rozjímání či výkladu. Mezi obě části byla kladena slova „Post illa verba textus“. Termín postilla je v pramenech doložen až z počátku XIII. století. Termínu postilla se využívalo nejen k pojmenování výkladu perikop, ale i výkladu celé bible (Mikuláš z Liry). Autorem první česky psané postilly byl Jan Hus, který ji dopsal v roce 1413.

Kromě bible byly postilly nejoblíbenějším čtením lidu. Lidé v nich nalézali poučení nejen ve věcech víry, ale i v různých věcech týkajících se lidského života. Velké množství postill je obrazem tehdejších mravů, zvyků a náboženských názorů, protože kromě výkladu perikop obsahují zmínky o současném životě, hojné narážky na soudobou dění a polemiky. Díky tomu mají velkou kulturně historickou hodnotu.⁵⁵

Rokycanova Postilla vznikla v padesátých letech XV. století. Do dnešních dob se nám dochovala v zápisech Rokycanových žáků. Patří mezi nejkrásnější památky staročeské literatury. Jako jedna z mála Rokycanových děl je napsaná ve staročeštině. Nedokládá pouze mravní zaujetí autora a jeho apelaci na posluchače, ale i každodenní život pozdně středověké společnosti.

4.1. Panny

Podle teologů byl panenský stav nejčistším stavem, který byl upřednostněn před vdovským a manželským stavem. Panny stály v protipólu k poskvrněným hříšnicím, ať už to byly svobodné matky nebo prostitutky. Církevní otcové měli v úctě nejvíce panenské mučednice, kterým vzdávali hold ve svých dílech.⁵⁶ Kult panenských mučednic pronikl i do Českých zemí a to v době christianizace. V období vrcholného a pozdního středověku patřila mezi nejuctívanější světice sv. Kateřina Alexandrijská. Její kult vedl v Čechách v době Karla IV. k sepsání legendy o jejím životě, která měla povznášet duchovní úroveň mužů a žen u dvora.

Stejně jako katolíci považovali čeští reformátoři panenství za nejvyšší stav. Například Konrád Waldhauser na rozdíl od katolíků, kteří upřednostňovali panny-řeholnice, odmítal

⁵⁵ Srov. H. HRUBÝ, *České postilly*, s. 3-6; *Ottův slovník naučný*, s. 307.

⁵⁶ Byli to například sv. Ambrož v díle „O pannách“ nebo sv. Augustin „O svatém panenství“.

klášterní výchovu panen, kde si podle něho pouze zvykly na rozkoš a bohatství, samotným klášterům vyčítal svatokupectví, protože mnohdy požadovaly za přijetí chovanky peníze. Jakoubek ze Stříbra vystupoval hlavně s kritikou zkažených panen, které podle něho byly odpornější než nevěstky. Stejný názor na panny měl i Jan Želivský, který uznával pouze panenství Panny Marie a stejně jako Konrád Waldhauser odmítal panenské řeholnice. Stejný názor zastával i Tomáš Štítný ze Štítného, který v klášterní výchově nespatořoval mravní ochranu panen. Jan Hus a Matěj z Janova vyzdvihovali ve svých kázáních hlavně zbožné panny a kult panenských světic, hlavně Kateřiny, Markéty, Doroty, Barbory a Lucie. Porevoluční kališníci na tento kult nenavázali, ale udržel se v katolických kruzích.

Dívka-panna byla vázána povinností zachovávat panenství až do sňatku. Pokud této povinnosti nedostála, ztrácela právo na věno a dědictví. Stejně následky měl i nedovolený sňatek, který byl chápán jako únos s nedozírnými následky pro oba viníky. Pokud rodina bránila dívčině sňatku ze zjištěných důvodů, směla se odvolat ke králi. Běžnou praxí bylo provdat dívku co nejdříve, což podporovala i církev, protože včasné sňatky měly předejít ztrátě dívčina panenství. Tomáš ze Štítného pannám k zachování panenství doporučoval, nikoli přikazoval, aby se netoulaly, nebyly zvědavé a marnivé a aby netrávily volný čas ve společnosti svobodných mužů. Tímto tvrzením se Štítný odlišoval od obecně vžitých názorů na tyto typicky ženské nectnosti, které byly považovány za zavrženíhodné.

Vzdělání dívek bylo pouze individuální. Od dob vrcholného středověku měly ke vzdělání přístup kromě princezen a dcer velmožů dcery majetnějších měšťanů. Byly vzdělávány u dvora svých rodin nebo budoucího ženicha, případně v kláštorech.⁵⁷ Učily se číst, psát, cizí jazyky a ruční práce.⁵⁸

Rokycana, stejně jako jeho předchůdci uznával panenský stav jako nejvyšší a za příklad zbožné panny uváděl prorokyni Annu, dceru Fanuelovu, která mu sloužila i jako příklad pro manželky a vdovy.⁵⁹ I když panny nebyly nejčastějším terčem Rokycanových kázání, zaměřil se hlavně na zkažené panny, jako jeho učitel Mistr Jakoubek ze Stříbra.

Jak už bylo výše řečeno, povinností panen bylo zachovat panenství až do svatby. „*Ale nynější panny, (ba spíše harapanny,) když panenství zachovají, domnívají se, že jež již dosti, a budau pyšné, hrdé, spurné, klevetné, jazyku zatrhavieho. To t' jest malé, pannou zůstati*

⁵⁷ Například české princezny a dívky z jejich okolí byly vychovávány a vzdělávány benediktinkami v pražském svatojiřském klášteře a od roku 1144 i v doksanském klášteře premonstrátek.

⁵⁸ Celou předchozí pasáž srov. A. KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 75-80 a 83-84; P. RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství*, s. 95-110.

⁵⁹ „*Následuj Anny! Ona Bohu sloužila ve dne i v noci, skutky dobré vedúc, i sešla se s ním a ctně živa byla, čistotu zachovavši panenskau, vdovskau i manželskau. Učiniž ty též a sejdeš se bóhdá se Pánem Ježíšem.*“ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 164, zachovala jsem pravopis edice.

(tělesně), nebude-li t' jiného! Ale pannám, vdovám, manželům velmi dobra jest čistota ctnostmi ozdobená, když ji řádně zachovají ku poznání Boha.⁶⁰ Nejen pannám, ale i panicům Rokycana vyčítal, že nejsou zdrženliví: „nynějšie panny mnohé oplzlé, ještě se nejedny zkazie prvé, než stavu manželského dojdau, a panici též, nebrzo t' se nalezne, aby se zachovali. Ale já t' vám věrně radím: Kto ste řádně nezachovali, kajte se, želejte, plačte, (litujte), kvělte! Vězte, že máte čeho želeť! Oh, milý Bože, koliký jest to dar, komuž to Buoh dá, aby se v čistotě zachoval až do stavu manželského!“⁶¹ Nejen panny, ale i ostatní ženy Rokycana kritizoval za upadající zbožnost a doporučoval jim: „panny, vdovy i manželky, ...Pro Buoh, modlete se rády, na nešpory chodte, pakli, ale doma vždy se pomodliti v čas nešporní. Ale lépe t' jest vždy do kostela jíti a s jinými se modliti, nebo milý Buoh spíše bývá nachýlen, aby uslyšal, kdež se jich více spolu modlí.“⁶² Na druhou stranu Rokycana uznal, že spíše než muži se modlí ženy: „Vy pak, ještě se neradi modlíte, i mníte, by vám Buoh své dary dal? Nenadějte se toho! Ženské pohlaví ještě spíše, ale muži?! Uh, neradi se modlé!“⁶³ Další neřest, kterou pannám Rokycana vytýkal, byla, že se panny snaží být u všeho, i když to jejich stavu nepřísluší. „Naše panny i při porodu i na radovánky i na posvícení i na svadby, a které by mohly rozpustilosti býti neb veselé aneb tancové, aby se naše harapanny všeho nedotřely?“⁶⁴ „Jako vy drží činíte, panny: běžie sem i tam, aby noviny zvěděly, aby vše shlédly, vše spatřily! Uzříš, any t' po kostele všady zhledí, očima sem i tam mecí, každého, jak sobě kto činí, vše t' sezří. Aha! Nesluší to na poctivé panny!“⁶⁵ Rokycanovi, stejně jako i jiným mravokárcům, vadilo „vyzývavé“ oblečení středověké společnosti, panny nevyjímaje. „Co škodí panně v věnci choditi, však jest to jich koruna! Ba, koruna panenská jest pokora a trpělivost!“⁶⁶

Jak už bylo výše uvedeno, Rokycana uznával panenský stav za nejvyšší, ale podle vzoru svého učitele Mistra Jakoubka ze Stříbra svá kázání směřoval hlavně ke zkaženým pannám-harapannám. Stejně jako obecná církev a čeští reformní kazatelé dával Rokycana přednost pohlavní zdrženlivosti. Proto pannám vyčítal, že si neváží svého stavu, který jim byl dán od Boha, zneužívají ho a používají k tomu, aby se povyšovaly nad ostatní. Panny a panice vyzýval k tomu, aby čistotu zachovali až do doby, kdy vstoupí do manželského svazku, protože tak to chtěl Bůh i církev, která zakazovala mimomanželský styk. Na rozdíl od Tomáše ze Štítného, který byl k pannám a jejich nectnostem vcelku tolerantní, Rokycana zastával ostrý kurs obecné církve. Panny upozorňoval na zesvětštělost jejich mravů. Vyčítal jim, že

⁶⁰ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 929.

⁶¹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 162-163.

⁶² F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 817.

⁶³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 800.

⁶⁴ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 825.

⁶⁵ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 817-818.

⁶⁶ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 743-744.

navštěvují místa, která osobám jejich stavu nepřísluší (například porod), a to, že roznáší klepy. Všeobecně celé společnosti Rokycana vyčítal její upadající zbožnost.

4.2. Manželky

Hlavní autorita, která určila, jak by mělo vypadat pravé křesťanské manželství, byl sv. Pavel z Tarsu.⁶⁷ Jeho pravidla se stala základní definicí manželství z teologického, právního i morálního hlediska. Podle sv. Pavla je manželství nutné a trpěné zlo. Každý muž má mít jednu manželku a žena jednoho manžela. Manželé mají být k sobě navzájem přívětiví. Mužovo tělo má v moci žena a naopak. Muž má milovat ženu jako sebe sama. Ženy mají být poddány manželům jako Bohu, protože manžel je hlavou ženy jako Kristus hlavou církve. Manželé jsou jedno tělo. Z Pavlova díla vychází čtyři důvody pro užitečnost manželství: plození dětí, ochrana před cizoložstvím, placení manželského dluhu a uspokojení sexuální žádosti. Společným rysem všech středověkých myslitelů byl princip nadřazenosti muže nad ženou, nejen v manželství.

Mezi další myslitele, kteří se zabývali manželstvím, patřili sv. Jeroným a sv. Augustin.⁶⁸ Sv. Augustin nechápal manželství jako nutné zlo, ale jako pozitivní instituci sloužící k plození dětí, vážící oba manžele slibem věrnosti a přinášející vzájemnou lásku. O sexuálním chování manželů mluvil v tom smyslu, že pohlavní styk za účelem zplození potomka není hříchem, ale styk za účelem rozkoše je hříchem, ale lehkým. Těžkým hříchem je úmyslné zabránění početí.

V průběhu V. – X. století bylo rozhodnuto, že sexuální styk má být povolen pouze sezdaným osobám za účelem plození potomků. Tímto principem církve odmítla manicheistické a gnostické teorie, které připouštěly požitek jako legitimní smysl sexuálního styku.

Na přelomu XI. a XII. století se manželským stavem zabýval Petr Abélard, který vycházel z osobních zážitků s manželkou Helois. Sexuální styk, který by nevedl k zplození dítěte, nepovažoval za zcela hříšný, protože rozkoš byla dána lidem od Boha, tudíž nemůže být zcela hříšná. Manželský stav považoval za požehnaný, ale pohlavní zdrženlivost stavěl nad manželství.⁶⁹ Například Hugo od sv. Victora o manželství uvažoval jako o partnerství

---

⁶⁷ Sv. Pavel se o manželství zmiňuje hlavně v listu Efezským a v sedmé kapitole první epištoly Korintským.

⁶⁸ Sv. Augustin se věnoval problematice manželství v dílech „De nuptiis et concupiscentia“ a „De bono coniugali“. Srov. M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*.

⁶⁹ Svůj postoj Abélard zdůvodnil v díle „Historia calamitatum“. Srov. M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*.

muže a ženy ve smyslu duchovního svazku. Podle Huga hraje muž v manželství aktivní roli dárce a žena pasivní roli příjemce.

K Pavlově myšlence o manželství jako nutném zlu se vrátili Albert Veliký a jeho žák Tomáš Akvinský. Podle Akvinského je manželství přátelstvím obou zúčastněných a je spojením dvou nerozlučitelných srdcí. Žena je hříšné a méněcenné stvoření, které je nutné trpět z důvodu zachování lidského rodu. Protože je žena slabá na to, aby žila sama, potřebuje mužskou ochranu a vedení. Žena je pouze nutný nástroj k plození a výchově dětí, původce a vůdce je muž. Manželství má pouze biologickou funkci, kvůli duchovní, psychické i etické méněcennosti ženy.

Alane z Lille a Jakub z Vitry poučovali muže, jak se mají chovat ke svým ženám. Manžel nesmí být příliš horlivým milovníkem své ženy, ale má jí vládnout pevnou rukou. Manželé jsou si rovni, pokud jde o tělo, ale muž je pánem ženy, který má právo ji řídit, omezovat a trestat, třeba i bitím. V českém prostředí s těmito metodami souhlasili jak katolíci, tak i představitelé české reformace. Například Jan Hus doporučoval umírněnost tím, že muž má na ženu použít prut místo hole. V době vrcholného středověku se začala objevovat doporučení, aby ženám bylo domlouváno spíš slovně než silou. Stoupencem této myšlenky byl například Tomáš ze Štítného.

O manželství se čeští reformátoři moc nevyjadřovali, většinou zastávali stejný názor jako obecná církev. Detailněji psal o manželství Tomáš ze Štítného, který tomuto nejnižšímu stavu věnoval třetí část svého traktátu „O trojích stáviech, panenském, vdovském a manželském“. Velmi často uváděl jako příklad ženských a především mateřských kvalit svou manželku. Štítný se snažil na ženách vidět především jejich dobrou stránku. Nejvíce si vážil jejich pokory, v tom případě, kdy žena naslouchá a váží si dobré rady. Ztotožňoval se s církevním ideálem dokonalé manželky Sárý, ženy Tobiáše. Na jejím příkladě Štítný uváděl čtyři hlavní ctnosti: úcta k tchánovi a tchýni, láska k manželovi, péče o čeleď a chod hospodářství, péče o dům a hmotné statky a konečně smířlivost a schopnost tolerance. Za hlavní ženskou neřest Štítný považoval holdování alkoholu a opilství. Častý pohlavní styk, i kdyby nebyl za účelem zplození potomka, nepovažoval za špatný, protože měl zabránit cizoložství. Štítný nevyklučoval pohlavní styk ani v době půstu, církevních svátků, v těhotenství, šestinedělí, menstruaci či kojení.⁷⁰

V době vrcholného středověku se při kázáních o manželství začíná objevovat hlavně příběh námluv a manželství Tobiáše a Sárý, který se stal vzorem příkladného výběru partnera a sexuálního chování manželů po svatbě. Sára byla zároveň ideálem středověké manželky a

---

⁷⁰ Srov. P. RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství*, s. 101-110.

matky. Po uzavření sňatku Sára opustila rodný dům a za svou jedinou rodinu přijala rodinu svého manžela. Na základě Sárina případu se dá vysvětlit, proč bylo velmi neobvyklé, aby se ovdovělá žena vrátila do rodného domu, protože po manželově smrti byla podřízena jeho mužským příbuzným.

Podle církevních autorit bylo chápáno manželství jako nejnižší stav, ale důležitý pro zachování lidského rodu. Bernard ze Sieny jmenoval manželské povinnosti, jimiž je muž povinován své ženě: má ji učit, aby byla lepší, žít s ní a zajistit jí obživu. Na oplátku má žena manželovi sloužit, být mu poslušná a napomínat ho. Oba jsou si vzájemně povinni láskou, věrností a úctou.⁷¹ Jejich svazek byl nerozlučitelný. V XVI. a mnohdy ještě v XVII. století nebylo pro společnost až tak důležité církevní potvrzení manželství, ale rozhodujícím okamžikem se stal slib obou partnerů vstoupit do manželství. Církevní požehnání původně následovalo až po svatební noci, která se uskutečnila v domě rodičů nevěsty. Manželství je a vždy bylo z hlediska práva institucí, jejíž obsah, vznik a případný zánik určovaly právní normy jak církevního tak světského práva. Sňatek spočíval na uzavření manželské smlouvy, kterou mezi sebou uzavřeli mužští členové obou rodin. Tato skutečnost vycházela ze starších představ o tom, že dívka, která opouští svou rodinu a zbavuje se tak její ochrany, musí být opatřena co nejlepší ochranou novou. Postupem doby se zájmy dívek odsunuly na poslední místo. Rozhodující úlohu hrály společenské konvence, hospodářské, politické nebo rodové zájmy. Podle staročeského práva se žena prostřednictvím sňatku mohla povznést do vyšších stavovských kruhů. Ve skutečnosti spíš docházelo k opaku. Sňatkem dívka nabývala plnoletosti.

Součástí svatební smlouvy bylo i věno. Věno představovalo jmění, které dala dívka její rodina pro zajištění na stáří, ale i příspěvek na novou domácnost a odbytné za všechny nároky vůči původní rodině. V případě více dcer měly všechny nárok na stejnou výši věna. Větší věno mohla získat jen postižená sestra, u které se sňatek stejně nepředpokládal. V případě, že dívka věno nedostala, mohla se obrátit na přátele, krále nebo zemský soud. Podmínkami vydání věna bylo, že sňatek nebyl uzavřen proti vůli rodičů a že dívka neztratila panenství. Právo na věno bylo nezpochybnitelné, ale jeho výše nebyla právně ustanovena. Dívky neměly právo žádat jeho zvýšení. Kromě věna dívkám příslušela výbava – oblečení, ložní prádlo a klenoty. Věno přecházelo do majetku manžela, který s ním mohl volně nakládat a proto bylo důležité, aby součástí smlouvy bylo tzv. obvěnění, které mělo tvořit ochranu tím, aby žena po manželově smrti nezůstala bez prostředků. Ideální obvěnění tvořilo dva a půl násobek věna pro panny a dvojnásobek věna pro vdovy. Obvěnění ženě připadlo po mužově smrti pod

---

⁷¹ Srov. E. ENNENOVÁ, *Žena ve středověku*, s. 212.

podmínkou, že zůstane vdovou. Obvňování mohlo být za manželova života zvýšeno (tzv. přidání věna, přídavek či nadvěno), ale nemohlo být sníženo. Od konce XV. století měly vdané ženy v Čechách právo spravovat svůj majetek, na Moravě nikoli. V poddanských vrstvách byla výše věna domluvena již před svatbou. Jeho výše vycházela z dědičného nároku ženy na rodičovský majetek. Věnem byla žena z původní rodiny pro vždy vyplacena, tzv. vybyta. Pokud žena měla nějaký vlastní majetek, zůstával volně k dispozici pouze jí.

V manželských záležitostech hrálo důležitou úlohu kanonické právo, podle něhož byl hlavou rodiny muž, který rozhodoval o dětech a měl právní odpovědnost za činy manželky a dětí.⁷²

Rokycana, jako jeden z mála českých kazatelů reformního směru, se zabýval problematikou manželského soužití. „*Co jest pak manželstvie? Doktorové světi tak mluvie, že manželstvie jest dvau vosob svobodnau dobrovolné svolenie. Bývá - li to pak, že ona nejednau nebude o tom nic věděti, a oni ji vdadie.*“⁷³ Ženy nesměly zasahovat do vyjednávání sňatku svých dětí, i přesto se na ně Rokycana obrací: „*Matko, když si měla dceru vdáti a k tomu ji vedla – mnedle, pomyslila-li si řkúc: „Kam já ji toto vedu?“, pomodlila-li si se za ni, poprosila-li si Boha řkúc: „Milý Pane, račiž ty jim dáti svau pomoc drahý Ježíši, aby oni v tom stavu mohli řádně státi, jakž by se tobě líbilo a jich dušém bylo užitečno?“ Ó, ó, slibuj za to! Než, povede t' ji baba vesele, s smiechy a s kunštiky, jako by jie najlépe zjednala. Á, nevieš, hanebná drchto, že, kdyby ji někde vedla do nějaké vody prudké a hluboké a strčila ji tam, až by se jie v austa nalévalo, řkúc: „Vyplyň, muožeš-li, anebo tam zostaň!“ – bylo-li by bezpečné, ha? Tak t' jest toto nebezpečné, dáti dietě své k manželství. Vám t' se to nezdá, ale zviete, když t' přijde hodina smrti.*“⁷⁴

Rokycana doporučoval snoubencům, jak by se měli chovat před svatbou a ve svatební den, ale k tomu dodává, že většinou se lidé chovají úplně opačně. „*Ba, ktož by chtěl řádně a právě v manželstvie vstúpiti a k svému spasenie, měl t' by nejméně po těch smluvách po čtvrti léta v pokání státi a potom tepruv, ozeleje a opláče hříechy, z bázní vztúpiti. Ale toto ledakdys, a žádného pokanie! Á, běda bude! ... Ty, když se ženiš, máš toho se vši pilností hleděti, aby, což t' jest na tobě, na tvé svatbě aby žádný zlý a neřádný člověk nebýval. Tak-li vy toho hledíte? Ano! Ani t' szovau najpyšnějších lidí, pištcuov, hudcuov, lidí neřádných, baby, drchty*

---

⁷² Celou předchozí pasáž srov. M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 96-104, 107 a 283-296; P. RYCHTEROVÁ, *Žena a manželství*, s. 95-110. Pasáž týkající se věna a manželského práva srov. J. KLABOUCH, *Manželství a rodina*.

⁷³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 201.

⁷⁴ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 201-202.

*staré, oplzle mluviecé! Aha, nečisté biednice, nešlechtné, ješto jiné lidi k smilstvu popauziete, á, běda t' bude, nastojte!*⁷⁵

Následují Rokycanovy názory na to, jak by lidé měli vstupovat do manželství, pro co a čeho by se měli vyvarovat. *„Ba, máš-li v manželstvo vstúpiti, vše to máš učiniti hledě k uoné radosti nebeské, aby tudy mohl snáze spasen býti. Tak-li vy tím úmyslem v manželstvo vstupujete, čili pro zboží, čili pro krásu neb pro své zlé vuole nasycení?“*⁷⁶ *„A právě nižádný nevstupuje v manželstvie, jest-li přestupce jediného přikázanie božieho.“*⁷⁷ *„Hle diž toho, aby pro spasenie v stav manželský vstupoval, aby hleděl své duše spasenie tudy dojíti i jejieho tudiež, vida, že se nemuožeš zachovati v čistotě, ano tělo zlé, i boje se, aby duše nezavedl, i tiem zámyslem aby všel v stav manželský, aby mohl duši svú zachovati a spasen býti. Jinak vstoupíš-li kterým koli úmyslem, zle a neřádne vstupuješ, nevstupuješ dveřmi, již jsi zloděj a lotr, hledíš-li krásy, však tu nenie Ježíše, nenie pro spasenie, již si duši zavedl, hledíš-li zboží a hledíš-li, aby byla rodu vysokého a znamenitého, jakož té pýchy čertovi velmi mnoho bývá, nečiníš pro spasenie, nenie tu Ježíše, jestliže pak opět vstupuješ v manželstvie pro spasenie žádosti tělesné a chlipnosti – běda, nastojte. ... Ač nynie milý Buoh nemstí hned, ale shledáte, žeť na vás těžšie a hroznějšíe pomsta přijde.“*⁷⁸ *„Manželstvie jest svátost od Boha zjednaná a ustavená, i protož, poněvadž jest svátost, žádní nemají té svátosti požívati, než svatí lidé, ktož pak kolivěk, jsouce v smrtelném hříechu v kterém, a vstupují do v manželstvie, žádnému se tomu to manželstvie neobrátí v spasenie, ale k horaucímu peklu.“*⁷⁹ *„Nu, vy manželé, tak-li vy vstupujete v ten stav, jako Buoh chce, aby to bylo pro chválu boží a pro plod, ale ne pro chlipnost a tělesné žádosti, - tak-li jest? Ha! Než, bude lotr, rufián a ona bude neřádná lotrině, nevěstka, a přijdauc k knězi, budau říeci: „Kněže, oddaj nás, chcem t' v svaté manželstvie vstúpiti!“*⁸⁰

*„Pohled' pak, proč tito vstupují, ješto pojme babu, drchtu starú, pro peníze, anebo ona kmetě – a by to bylo pro spasenie, a by tu Ježíš byl? Aha, nikoli se nenaděj!“*⁸¹ *„Babo, pomyslíš-li řkúc: „Já již měla muže neb dva“, - aneb druhá pět neb šest, a kmet též ženy tři*

⁷⁵ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 206-207.

⁷⁶ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 795-796. *„Nuže, vy manželé, hled'te, právě-li jste v ten stav vstupovali, dveřmi-li čili kudy jinudy, pro krásu-li, pro nasycení-li své žádosti, čili pro zboží?“*, F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 73.

⁷⁷ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 233.

⁷⁸ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 202-203.

⁷⁹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 204.

⁸⁰ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 84. *„Tak tito hřešie, kteříž v svá manželstvie vstupují neřádne, jsouc v hřešiech smrtelných a jiným úmyslem, než pro své a jejie spasenie. A toto, přijde lotr, rufián neřádný, a bude říeci: „Kněže, chceme v svaté manželstvie vstúpiti“, a ona lotryně, nevěstka. Oh, rci: „V svobodu hříechuov a v rufiánstvo chcem vstúpiti.“ I nazývají svátostí, sauce neřádní, rovně jako by Boha čertem a d'áblem nazýval byl-li by to hříech? „Oh“, dieš, „byl.“ Tak t' jest toto hříech praviti, že chtie v svaté manželstvie vstúpiti, a vstaupie v pravé rufiánstvo a v svobodu hříechuov, aby svau nešlechtnost svobodně páchali.“* F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 204-205.

⁸¹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 203-204.

neb čtyři - , „a snad jsme nikdy toho manželství nevedli vedlé slova božího! Ach, nastojte, kterak nám bude?!“⁸²

Rokycana rozlišuje dobré a špatné manželství. Ta dobrá jsou podle něho spravována Duchem svatým. „Jestliže jest žena poddána muži v Pánu Bohu a muž miluje-li ji v Pánu Bohu, znamená, že je Duch svatý zpravuje, pakli žena není poddána muži, ale klne, rotí a muž se s ní zase laje, tepe, peskuje. ... Mnozí se s nimi tepú často bez rozumu, nevěří jim, ničímž jim vlastní nedadie, všeho před nimi kryjí, takže u druhého bidníka dívka lepší bydlo má než žena vlastní. A pak na oběť jest straně: takéť se druhá žena podaří, žeť cizímu hody udělá, když jejího doma není, a svému pak, když přijde, syrovátky dá neb něco takového, a ještě neochotně, sápadíc se jako jezenka. A tuť, mezi takovými manželými nepřebývá Duch svatý aniž jich spravuje. Dále vizme, přebývá-li Duch svatý mezi rodiči a mezi jich syny a dcerami. Rodičové vedú-li své syny a dcery k dobrému a synové a dcery jsú-li jim poddáni a poslušni starostám, znamená, žeť tu přebývá Duch svatý.“⁸³

Stejně jako obecná církev a čeští reformátoři i Rokycana považoval manželství za nejnižší stav. Chápal, že v manželství není snadné vyvarovat se hříchů, ale i přesto viděl, že v manželství se vyskytuje téměř všech sedm smrtelných hříchů jako pýcha, „smilstvie, neb neřádné manželstvie nic jiného nenie než svoboda smilstvie, a jest pravé rufiánstvie. Také mezi manželými jest lakota a lenost na božie službě, ba i hněvuov a lánie hromada neřádných a mrzkých.“⁸⁴ „Alevšak vy toho neumíte, aby jeden druhého k dobrému napomínal, nebo jste od Boha opuštění, a jedině sobě do pekla pomáháte.“⁸⁵

Co se týče manželského soužití, za hlavní autoritu Rokycana považoval sv. Pavla. Řídil se jeho tezemi o podřízenosti a poslušnosti žen mužům, o tom, že muži mají milovat své ženy jako svůj život a také tezi, která říká, že manželé jsou jako jedno tělo. Z Rokycanových slov je znát, že nejen ženy jsou původci rozporů a špatností. „V tom Pán zavírá a chce míti, aby manželé velikú lásku a svornost a jednotu mezi sebou zachovali, chtějí-li spasení býti, aby se muž neměl k ženě hněvivě, útulně a ona zase též, aby se na ni nikdy neřádně nehněval, leč pro smrtelný hřích, nikdy jí nešlechtně nelál, neb, když by nalál své ženě nešlechtně, máš stokrát větčí hřích, než by onéno nalál ješto tvá nenie. Ale druzí říekají: „Však jest má, mohu s ní učiniti jako s svú, jakž chci!“ Milaj! Budeš-li pak pro ni v horauciem pekle víc trpěti než pro vonu, ješto tvá nenie?“⁸⁶ „Aby se milovali věrně v Pánu Bohu, ona aby k žádnému jinému

⁸² František ŠIMEK, *Postilla II*, s. 245-246.

⁸³ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 74-75.

⁸⁴ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 233.

⁸⁵ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 220.

⁸⁶ F. ŠIMEK, s. 255. „Zlaje, zpeskuje biedník muž ženě, šeredný jako pes, cti na ní za halěr neostaví. Oh, biedni mužie, nevěrní a nešlechtní, ješto utepe, upeskuje! ... Menší by hříech měl, kdyby jiné lál, cizie, a neuctil, než

milosti neodtrhovala a on též, a aby se varovali příčin hřícha, s cizími muži ona a on s cizími ženami, mluvení oplzlých, zatrhání neřádných.“⁸⁷ „Však mají manželé býti jako jedno tělo, neb, jako v jednom těle všickni se audové milují vespolek.“⁸⁸

Názory Rokycany na to, jak by se k sobě měli chovat manželé, aby to bylo milé Bohu. „Manželé, nebudau-li k sobě miati viery pravé, nic jiného jediné pekla čekejte. Nebo tak má manžel manželce věren býti, najprv o svau a o jejie, aby jie nezavedl a ona tebe též, aby jie nebyl nikdy na překážku k dobrému, ale aby byl nápomocen k dobrému, a ona zase též tobě, aby vše, což činie, z jednostajné vuole činili, aby žena u muže nebyla děvkau a muž u ženy aby nebyl pacholkem, než pravé, věrné tovarystvie aby mezi sebú zachovali. Ale, bývá-li to, že muž ženě nedá ničímž vládnauti, poslední halěř sám má v rukau? a pakli co má, ale ze všeho se jemu vyčti! Á, bědní manželé, to-li jest viera? Anebo sám puojde na víno aneb jinam na dobré bydlo, a ona jez, má-li co, nebo pí pivko nějakové řiedké aneb vodu, a nemnie, by to hříbech byl! ... Milí! Však manželé spolu, manžel s manželkau, sau jedno tělo, pak, poněvadž ona jest tvé tělo, i pročez jí nejsi tak věren jako svému tělu? Svému by tělu nic zlého nepřál, a jie dáš psotu trpěti?! I nemniš, že z toho trestán budeš?

Druhé mezi manžely má býti nerozdielná svyklost lásky: najprvé, aby Pána Boha milovali nade vše a k tomu jeden druhého napomínal. ... „Milá manželko (aneb: Milý muži), hledme toho, co ť nám má věčně trváti, vieme, že nám milý Buoh z své milosti mnoho daruov a dobrého učinil, oplatme mu se láskau, dávajme rádi chudým jeho auduom, odievajme je.“ ... A k sobě lásku aby zachovali, aby jeden druhého v Bohu miloval? Bývá to, že říekají: „Ba, milý kněže, náramně ť jest na mě muoj muž laskav, má ť ke mně převelikou lásku.“ Oh, říekám a jest tak, že to nenie láska, ale hovadná milost chlípná, zlá, ale ne láska. Nenie ť to dobře, má ť býti láska řádná.“⁸⁹

„Také má býti nerozdielná svyklost spravedlivosti, aby, což slušie na Boha, tak se spravedlivě měli, aby jemu v jeho službě a v jeho přikázaní, manžele, manželko, nic neujal, k sobě sami jeden k druhému spravedlivě se měli, k bližním svým též, jakž na koho slušie.

Čtvrté, aby byla nerozdielná svyklost v poctivosti, aby žena muže v čest měla, ... tak také manželé aby se v čest měli, žena muže svého aby ctíla jako anděla božieho, a zase muž ženu aby ctíla a v čest měl.“⁹⁰

---

své. ... A též vy zase, ženy zlé, hanebné a zlobivé! Dajž Milý Bože, těm manželóm svau pomoc, zajisté u velikém ť sau nebezpečenství!“ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 219-220.

⁸⁷ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 256-257.

⁸⁸ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 256.

⁸⁹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 214-217.

⁹⁰ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 218-219.

Jako většina církevních autorit Rokycana připouštěl pohlavní styk pouze mezi manželi a to jen v tom případě, že z tohoto styku bude zplozeno dítě. Častý pohlavní styk, styk manželů v době ženina těhotenství, šestinedělí či v době nemoci, byl pro něho zavrženíhodný a hříšný. „*Oni toho nedójdau, ale pekla horaucieho, jako když povolují tělu, aby manželé sebe požívali, kdy chtie a kolikrát chtie, ješto takové manžely lotři a nevěstky předejdú do královstvie nebeského, neb ti manželé pod tau svátostí a pod prikrytím manželstvie pravé rufiánstvo vedau a sodomské hříechy, neřádně sebe požívajíce, nestydatě se mezi sebau dotýkajíce chlípne svých těl, ješto ta těla mazána sau křížmem svatým a sau chrám Ducha svatého, proto mají velikau poctivost sebou zachovati.*“⁹¹ „*Ktož koli požívaji sebe, když chtie a kolikrát chtie a nezdržují se, než dadie tělu vuoli, ó běda jim bude! Jinak nemají sebe manželé požívati, jedno pro plod, druhé, bojiece se většieho hříechu. Jinak, jestliže se to tělo hanebné bauří, nedaj, nepovoluj, ujmi jemu, jez méně a vezma metlu zmrskaj a studené vody kbel vlí, at' se tělo biedné skrotí a hanebné!*“⁹² „*Opět, když těhotna, nenechá já, a mnohý bude říeci: „Nesvolíš-li mi, ale puojdu ť k jiné.“ Ktož tak kolivěk die, již ť jest cizoložník, nebo, když jest žena těhotna a ty jie požíváš, z toho bývá, že dietě bude blikavé, nemocné, struplavé, prašlivé, chromé, ano božec lámá , ano jako by na nože bral, že mnohá bude říeci: „Tak mám zlé dietě, že nemohu celú noc s ním položití hlavy!“ Milá, i bud'ťe dobře živi a bud'ťe sebe prázdni, když ona počne, až i odchová: tak by byly děti, jako slušie. ... A opět, když bude nemocna a jie nenecháš – běda ť bude. ... Tak byl Pán Buoh rozkázal. Neb tak pravie, že, když by se tehdáž dietě počalo, když se tak manželé neřádně scházejí, že to dietě hned nebo potom bude malomocné nebo padúcí nemoc bude mievati, a druhdy se přihodí, že potvoru urodí, jako se to bylo v uosadě svatohavelské stalo, že jedna žena nedvídě byla porodila.*“⁹³ „*Opět ti, ješto nedočekajíce, až by vyležela z šesti neděl, potom z toho bývá, že tu moc udusie, že viac potom dětí mievati nebude.*“⁹⁴

Cizoložnice Rokycana přirovnával k prostitutkám. Cizoložství žen bylo stíháno jak soudně, tak svépomocí manžela, který měl právo beztrestně zabít nevěrnou manželku i s milencem, pokud je přistihl při tzv. horkém oučinku. Hlavně se to stávalo ve šlechtických kruzích, kde byl kladen důraz na legitimnost potomstva. Podle práva se cizoložství trestalo smrtí.

---

⁹¹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 208. „*Ješto nynější manželé nejsau živi manželsky, aniž oni zuostávaji v moci té svátosti, než, co tělu líbo, když rácie a kolikrát rácie – ješto to nenie manželstvo, ale rufiánstvo.*“ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 284.

⁹² F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 217.

⁹³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 210-211.

⁹⁴ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 212.

„Ten hriech, smilstvo a cizoložstvo, sau väčší hriechové než ktorí jiní, a to proto, neb jiní hriechové poškrňujú duše toľko, ale tito poškrňujú tela i duše a tiem častokrát umenšujú a ukracujú sobě života a sami se mordujú. ... Ó nebohé cizoložnice a cizoložníci! Á, nastojte, nastojte! běda vám, nebudete-li se káti a plakati těžce! jak vy musíte těžkú múku na věky trpěti v horauciem pekle!“⁹⁵ „Ten hriech cizoložstvo, když ty jinému s ženau obýváš! Méně by jemu uškodil, kdyby jemu za deset tisíc kop vzal aneb by jemu všecko spálil, a to proto, že sau manželé jedno tělo, jenž, povedau-li to manželstvie řádně, budau tělo duchovnie a aud těla duchovnieho Kristova, to jest cierkve svaté, kteréhožto těla hlava jest Kristus, a ty to dielo dělíš je od jich hlavy, Pána Ježíše.“⁹⁶ „Ach, nestojte! jakaj jest to hriech, cizoložstvo a smilstvo, neb náramně mnoho z toho jiných hriechuov pochodí, ono vraždy, ono nenávisti, ana t' žena hledí muže otrávití, aby s uoniemno mohla vobývati svobodně, častokrát též muž ženy, ono ji bude práti, divně trápití, aby spieše umřela, aby s uoněmino mohl svobodně vobývati. A takoví cizoložníci nic sobě neváží ani hrdla svého, ani duše své, ani statku svého, všeho t' se odváží, ani t' se Boha bojí, ani t' se lidí stydí, tak jest to náramně škodlivý hriech a lidi oslepuje! A takoví hriešníci mají druhé miesto v pekle v mukách ihned po kacířiech.“⁹⁷

Co je podle Rokycany manželství? Dobrovolný svazek dvou osob, „svátost od Boha zjednaná a ustavená“,⁹⁸ a proto přístupná pouze lidem bez hříchu žijícím v souladu s božím přikázáním.

Za hlavní autoritu v otázce manželství Rokycana považoval sv. Pavla a ctil jeho zásady o tom, že každý muž má mít pouze jednu ženu a žena pouze jednoho muže, že manželé jsou jedno tělo, že muž má milovat ženu jako sama sebe, že ženy mají být poddány mužům a další. Se svatým Augustinem se shodoval v tom, že manželé jsou si zavázáni slibem věrnosti a vzájemnou láskou.

Hlavně matky nabádal, aby si daly pozor, s kým jejich děti vstoupí do svazku manželského, a aby prosily Boha o řádný manželský život svých dětí, který by vedl k jejich spasení.

Podle Rokycany by snoubenci měli do manželství vstoupit až po čtvrt roce, od uzavření manželské smlouvy, stráveném v pokání. Snoubencům doporučoval, aby na svatbu nezvali muzikanty nebo drbny a další neřádné lidi, protože vedou ostatní ke smilstvu a jiným hříšným věcem. Rokycana nabádal, aby snoubenci vstoupili do manželství „dveřmi“, tedy pro posmrtné spasení duší, nikoli pro pozemské statky, krásu či tělesnou žádost. Špatné manžele

---

⁹⁵ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 70-71.

⁹⁶ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 69-70.

⁹⁷ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 68-69.

⁹⁸ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 204.

nazýval rufiány a nevěstkami. Ve svých kázáních jim říkal, že bezprostřední trest za hanobení svátosti manželské jim nehrozí, ale o to horší trest je čekal po smrti, protože byli určeni k tomu, aby skončili v pekle.

Podle Rokycany měl muž v dobrém manželství milovat ženu a žena mu měla být poddána. Mužům vytýkal špatné zacházení s jejich manželkami a upozorňoval je, že kdyby se tak chovali k jiným ženám, měli by menší hřích, než když se tak chovají k vlastním manželkám. Chápal, že není snadné žít v manželství bez hříchu, ale káral manžele za to, že se vzájemně nenapomínají, aby žili v souladu s božím přikázáním. Manželé měli žít ve věrném tovaryšství, protože jsou jedno tělo, a proto, co by muž nedopustil na sobě, nesmí dopustit ani na ženě a totéž platilo pro ženy. Manžele vedl k tomu, aby nadevše milovali Boha a samozřejmě jeden druhého. Dále je nabádal, aby se měli vzájemně v úctě a byli k sobě i svému okolí spravedliví.

Na rozdíl od Tomáše ze Štítného Rokycana zastával stejné stanovisko jako obecná církev v názoru na pohlavní styk manželů, tedy pohlavní styk pouze za účelem zplození potomků. Nemělo k němu dojít v době ženina těhotenství, šestinedělí a nemoci, protože dítě počaté v této době by mělo nějaké postižení. Rokycana dával rady lidem, jak se mají zachovat, když by na ně přišla tělesná žádost: mrskání nebo polévání studenou vodou.

Cizoložství bylo pro Rokycanu těžkým hříchem, protože poškozovalo duši i tělo, protože manželé jsou jedno tělo a protože podněcovalo k dalším hříchům, třeba i k vraždě. Cizoložníkům vyčítal, že si ničeho neváží a ničeho se nebojí, ani Boha.

4.3. Matky

Ženy si po celý středověk podržely svou tradiční roli matky-roděčky, věčné předavatelky lidského života. Podle přírodních filosofů⁹⁹ byli muž a žena metafyzické alegorie konstituované z pasivní látky – žena a aktivní formy – muž. Z této myšlenky vychází pasivita ženy při zplození dítěte, protože se věřilo, že „krev“ dává dítěti otec¹⁰⁰ a matka ho pouze vytvaruje. I ženina role matky-vychovatelky byla podřízena požadavkům manžela, který měl ve výchově rozhodující slovo.¹⁰¹

Jan Rokycana ve svých kázáních napomínal jak otce tak matky. Hlavně jim vyčítal, že své děti nevedou k Bohu. „*Nuže, milé matery a otcové, když vy vidíte, ano se vaši děti Boha*

⁹⁹ Mezi přírodní filosofy patřili například Gundisallin, arcijáhen z Toleda, nebo Hermann z Carinthie.

¹⁰⁰ Dnes bychom řekli, že otec předává genetickou informaci.

¹⁰¹ Celý předchozí odstavec srov. J. LE GOFF, *Středověký člověk*, s. 247; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 126.

nebojie, prikázanie božie prestupujú, verujú, prisahajú, jméno božie lehce berau – veľmi-liž toho želéte, veľmi-li se proto uplácete? Vezmi dva syny: jednoho ctnostného, dobrého, jenž se Boha bojí, a druhého trhlého, rozpustilého, jenž se Boha nic nebojí. Nu, tento dobrý tobě umře, že Buoh ráčil. Neplač, neželej, ale poruč Bohu a chval milého Boha, ale tohoto nerudného, jenž jest na duši umřel – tu plač, tu želej, nebo smrt duchovnie mnohem horši jest než tělesná.¹⁰² „To t' rovně jako vaše děti by nalezl: na ulici, any kamením chrlejí, křičie, lají, nebo tyto jiné mladé lidi: v krčmách, v kostkách, u tance! Aha, nebohé matery a otcové, poplácete-li, poželéte-li toho, když je vidíte, vy své děti, any zle živý sau proti Pánu Bohu? Ba, ještě t' se spieše zasmějí! A já t' pravím, že nejedna máť, by t' byla tele urodila než to dietě, že t' by byla méně trpěla v horauciem pekle. Však, viete-li to, že ste k tomu zavázáni pod věčným zatracením, když je tělesně porodíte, abyšte je rodili druhým rozením, duchovním, k věčnému životu, vedauc je k tomu, aby ony Boha milovaly?¹⁰³ Děti nabádal, aby Boha milovaly více než všechno na světě, protože kdyby Boha nemilovali více než například rodiče, nebyly by ho hodni, a aby se svými činy Bohu nezpronevěřily. „Ba, synu, jestliže t' otec aneb máti chce co, aby učinil, není-li t' proti Bohu a proti tvému spasení, zavázán jsi pod věčným zatracením, pakli t' jest proti Bohu a proti tvému spasení, nečiň nikoli, nechť otec a máti pláčí, prosé, i všickni přátelé nechť sebu tepú o zemi, by t' se rvali, nečiň nikoli, nedaj se nikoli té hovadné milosti přemoci.¹⁰⁴

Další, co Rokycana rodičům vyčítal, byla sprostá mluva dětí a to, že je vedou k pýše a dalším špatnostem. „Co děti oplzle mluvie, lají, zabylstvie neslušné plodie – vše t' to na vaši hlavu přijde. Á, vy, biedné matery a otcové, ješto před nimi zle a neřádňě mluvíte aneb činíte, zviete, nemějte péče! Ono psota naučí se též, a matky uslyšeci nebo tatík, ješto se zasměje tomu a bude říeci: „Ba, hle, zmilitkého, co špaček!“ Oh, běda vám, zlí a nešlechetni rodičové! O to t' by vám slušalo péči mieti, aby ani sami ani žádný nikdy před nimi zle nemluvil. ... Pro milého Boha, pro vaše spasenie, mějte ty děti, jako slušie, nechcete-li i s nimi na věky hořeti v horúciem pekle!¹⁰⁵ „Rodičové vedli“ své děti „ku pýše, k světu, jako nynější vedau své, viera jest a měj tu vieru, že by byly v pekle! Však připravujte, vedte k světu, zjednejte perel, nakupte pásuov. ... „Co to škodí mladému, a co děťátku škodí třevíčky červené, co kožíšky, premované zlatem?¹⁰⁶ „Než teď oni (rodiče) k tomu vedau, kde by co utržily a ukupčily, vyhlaly, jakž by jediné mohly, dobyly – k tomu t' vedau a učie, ba matka sama vylže, vytancuje

¹⁰² F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 178-179.

¹⁰³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 184-185.

¹⁰⁴ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 784-785. „Ba ještě, když by otec neb máť tobě co proti Bohu veleli, nikoli neposlauchaj, nejsi vázán! Ba, plač máť, kvěl, ruj se za vrch, bí sebau vo zemi i s uotcem i se všemi přátely.“ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 188-189.

¹⁰⁵ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 179-180.

¹⁰⁶ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 785-786.

duši, natáhne, kdež muož, aby dcerku, synáčka pripravila, fryžky, vobojky, perlové věnce zjednala, dobré bydlo učinila, a potom aby v nich větší zápal byl, aby smilnili, cizoložili. Á, nebohé matery! Nestojte, jak vy málo tbáte, aby vaši děti byli milí a libí milému Bohu! Že sau oni v hněvu božím, nic toho netbají, ale když by se na ně král hněval, tu t' by se staraly!¹⁰⁷ „Těž matka synáčkovi polahodí a pochlebí: „Ba, milý synu, milá dcerko, bud'te veseli! My t' uměli t' jsme veseli býti, kdy t' jsme byli mladí!“ ó zlá, nevěrná máti! Těž i otec. Á, by ty, matko, byla vezmúc měč i srúbila svému dítěti hlavu, když jest jediné pokřtěno, byla by jemu méně uškodila, nežli když ty je vedeš k marnostem, k světu, ku pýše!¹⁰⁸

„Než pak pohled' na tuto pohanku, kterakú t' má péči o svú dcerku! Běhala, pracovala o to, aby dcera její d'ábelstvie sprostěna byla. To t' rovně, jako vy máte péči o své děti, aby jich d'ábel netrápil! Mnedle, vídáte-li na nich d'ábelství, ani pyšní, hrdí, nadutí, prikázani boží zjevně přestupují, velmi-li se o to staráte, by z toho vyšli? Slibuj! Ba, ještě t' baba drchta přifífluje dcerku, aby pyšně chodila, zjedná perel, rúcha drahého na ni nalípa. ... Milý Bože, co vy toho slova božího vyslyšíte, a nic se vás nemuože chopiti! – znamení zajisté, že jste ku pecku předzvědíni.“¹⁰⁹ „Pohlediž této mateře – to t' rovně jako tyto matery, ona pěkně, tiše: „Synu, co s nám učinil tak?“, ale tyto matery dětem svým: „Ó, ó nešťastná čer'tata, čert mi vás nahodil! bóhdaj zabít, bóhdajž hlavu slomil, bóhdaj takto neb takto.“ ... hanebné matery a otcové, zviete, co pro to trpěti budete.“¹¹⁰

Rodičovství podle církve příslušelo pouze sezdaným manželům. Hlavní apelace na rodiče ze strany Rokycany se týkala toho, aby své děti vedli k Bohu a aby z Boha měly větší respekt než z kohokoli jiného na zemi. V případě, že by se této apelace rodiče nedrželi, skončili by i se svými dětmi v pecku. Rokycana se obracel hlavně na matky, protože ty byly náchylnější k tomu, aby své děti vedly k různým pozemským radovánkám, než k Bohu a posmrtnému spasení, a tím se zpronevěřily svému poslání, které je zavazovalo rodit děti tělesně ale i duchovně k věčnému životu. Ve svých kázáních se obracel i na děti, které zavázal k úctě a poslušnosti k rodičům pod hrozbou věčného zatracení, ale tohoto závazku byly zbaveny ve chvíli, kdy by přání rodičů bylo v rozporu s božím zákonem.

Hlavně matkám vyčítal, že se snižují k páchání hříchů, jen aby svým dětem mohly podstrojovat a draze je oblékat, aby pak mohly smilnit a cizoložit. Upozorňoval je na to, že i když v kázáních slyší, jak by mohly dopadnout ony samy a jejich děti, když se nebudou řídit božím prikázáním a nevypudí d'ábla, že toho stejně nedbají. Ve své podstatě Rokycana říká,

¹⁰⁷ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 176-177.

¹⁰⁸ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 491-492.

¹⁰⁹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 438-439.

¹¹⁰ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 186-187.

že by matky spáchaly menší hřích, když by zabily své děti hned po narození, než aby je vedly k marnostem, pýše a k světu.

4.4. Hospodyně

Ideální představou ve středověku bylo, že žena je uzavřena v domácnosti, stará se o její chod, o děti, případně o služebnictvo. Dům podle této představy směla opouštět pouze v nejnnutnějším případě a to v doprovodu, což bylo možné pouze u vyšších kruhů. Realita vypadala poněkud jinak. Žena první vstávala a poslední chodila spát. Kromě prací důležitých pro chod domácnosti, musela dělat i další, aby převzala svou část ekonomického zaopatření rodiny. Z domu vycházela, když to bylo zapotřebí.¹¹¹

Jan Rokycana ve svých kázáních vyzýval hospodáře a hospodyně, aby svou čeleď vedli více k Bohu. *„Těž ktož má děvky, pacholky, anebo by měl jedínú děvku aneb pacholka, vy hospodáři, hospodyně, ješto máte děvky, pacholky aneb podruhy, nebudete-li jich vésti ku poznání Ježíše, běda vám bude! Říkám to často, že ten najsnáze spasen, ješto žádné mieti pod sebou nebude.“*¹¹² *„A máte vy, hospodáři a hospodyně, o svau čeled' velikou péči, aby oni Ježíše znali, přikázanie jeho plnili, žádného hříechu jim svým vědomím nedopauštěli?“*¹¹³ *„Řci: „My t' velmi vieme!“ Ale zviete, nemějte péče! Mníte, byšte z toho vy trestáni nebyli? Zviete a zmajlíte se zajisté! A vy baby, ješto nejednú mohauce pěkně naučiti jiné, i netbáte: než sebe t' baba, nadmúci se jako hajl, jako by babě kyselo z nosa kapalo, ana t' nebude mluviti zlosti! Nemějte péče! A vy, hospodáři, hospodyně, ješto nedbáte napomínati svých pacholkuov a dívek a vésti ku poznání Boha, já t' vám sľubuji, byšte žádného hříechu jiného neměli než ten, že jich nedbáte vésti k dobrému a odvoditi od zlého, že musíte za to trpěti v horúcím pekle těžkú múku, nébrž mnozí pacholci, dievky na vás žalují, kterak pro vaše dielo nikdy ke mši jíti nemohau, ano hospodář, hospodyně zhajújí: „Á, á, meškáte mě i dielo!“*¹¹⁴

„Tito páni, ješto svých podaciech netbají vésti k dobrému, ale přepustí jim zlé činiti a nestavie toho – kostek, her, tancóv, vožralstvie a jiných neřáduov - což koli toho dopustí a mohúc staviti a nechajú: všichni takoví páni musie pro to trpěti v pekle věčné mauky, neb jako

¹¹¹ Celý předchozí odstavec srov. M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 278-279.

¹¹² F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 77-78.

¹¹³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 107.

¹¹⁴ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 79-80.

by to sami činili. Ale mnozí říkají: „Čiň každý na svůj vrub, já ť za ně neponesu!“ Ano, zvieš, neměj péče! přijde ť hodina smrti, že ť tobě to vše na hrdlo vsede.“¹¹⁵

„A páni také i paní mnohdykrát se ukrutně mají k služebníkóm a k služebnicím svým: zljají, zpeskují pro malú věc, ješto kdyby se co služebniku neb služebnici přihodilo z nechtění, ne ihned toho tak vážití sobě, než zlaje, zbauří, zhaní! To jest velmi zlé! Měli by pěkně říci: „Milý (nebo: „Milá), činiš mi škodu svévolně! Já ť to Pánu bohu porúčím, shledáš to, že ť mne milý Buoh pomstí!“ Ale toto – obojí zlí, neřádní, lájce, páni i paní, služebníci i služebnice, ješto nic jiného, jedne že oboji sobě pekla pomáhají. ...Ale shledáte to, nebudete-li se káti, že toho neujdete!“¹¹⁶

Rokycana poučoval, jak by se neměli sloužící chovat ke svým pánům: „Tak-li vy činíte, služebníci a služebnice, pánuom a paním svým, že vy toho hledíte se vši pilností, abyšte jich nikda v ničem nezarmútili? Slibuj, že jste dobří! Zdali vy nemníte, kdybyšte vy věrně slúžili, že byšte za to i od Boha odplaty nevzali? A také zda vy nemtíte, co vy svým pánuom a paním učiníte zámutku, křivdy, nevěrně a neprávě slúžíce, jedné k oku, zahálejíce mohúce více nadělati, i nedbáte – mníte, by ť vám to plynulo? Vězte, že pro to těžké pomsty neujdete od Boha!“¹¹⁷, a dál připojil, jak by se sloužící chovat měli: „Každý služebník a služebnice měl by takto při sobě pomysliti řka: „Milý Bože, poněvadž ty tak ráčíš mieti, abych já slúžil – by ty byl ráčil chtíti, však mi také mohl dosti dáti, abych neslaužil -, ale poněvadž se tobě tak líbilo, buď vuole tvá! Já ť chci věrně slúžiti, a ty mi za to dáš odplatu, muoj milý Bože!“ Tak by mělo býti. A když by tak slúžili, vzali by jedno mzdu od lidí a druhé by měli odplatu od Pána Boha. Ale kde jsú ti služebníci a služebnice? Málo jich pohřichu!“¹¹⁷

Rokycana ve své podstatě vztah pán-poddaný/hospodář-čeleď přirovnal ke vztahu rodič-dítě.¹¹⁸ Stejně jako rodiče nabádal hospodyně a hospodáře, aby svou čeleď vedli k Bohu, jinak jim hrozilo stejně jako špatným rodičům posmrtné zatracení. Rokycana často říkal, že nejlépe se má a po smrti bude mít ten, kdo žádnou čeleď či služebnictvo pod sebou nemá. Vyčítal hospodářům a hospodyním, že proto, aby jim neušel zisk, zabraňují čeledi chodit na mši, ale na druhou stranu čeledi nebránili v tom, aby chodila tancovat, hrát kostky nebo páchala jinou nekalou činností, i když je Rokycana upozorňoval, že jim to bude po smrti přičteno na vrub. Hospodářům a hospodyním vyčítal, že často nepřiměřeně kárají svou čeleď místo toho, aby to společně v klidu vyřešili.

¹¹⁵ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 76-77.

¹¹⁶ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 614-615.

¹¹⁷ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 612-613.

¹¹⁸ „Nuže, milí křesťané, také-li vy máte péči o své podacie, o své děvky a pacholky a o své pak děti, abyšte je vedli k Ježíšovi a ku poznání jeho, čili k světu a k marnostem? Á, běda bude!“ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 76.

Čeled' nabádal, aby svým pánům byli poslušní a dobře se k nim chovali a hlavně, aby se nepokoušeli svou práci odbývat, jinak je čekal boží trest. Rokycana se čeledi snažil vštípit, aby přijali svůj úděl, který jim byl dán od Boha.

4.5. Vdovy

Díky tomu, že se ženy vdávaly v nízkém věku a jejich manželé byli většinou mnohem starší než ony samy, nebylo až tak neobvyklé, že žena ovdověla. Žena vdovstvím nabývala právní příslušnost k zákonům. Stala se paní svého majetku a měla právo sepsat poslední vůli. Poté, co žena ovdověla, měla de facto tři možnosti, jak dál vést svůj život. První možností byl vstup do kláštera, ale ten se týkal pouze žen z vyšších kruhů nebo majetných měšťanek,¹¹⁹ chudší ženy se uchylovaly do sborů bekyně nebo špitálů, které měly funkci jak nemocnic, tak chudobinců a starobinců. Další možností byl nový sňatek.¹²⁰ Znovu se většinou vdávaly ženy, které po smrti manžela převzaly jeho živnost (řemeslníci, provozovatelé dílen, obchodníci). Jejich novým mužem se stal většinou tovaryš dotyčného řemeslného odvětví. Pro chudé ženy byla vidina nového sňatku iluzorní. Ve středověké společnosti bylo nezaopatřeným ženám bez mužského doprovodu přisouzeno místo na okraji. Poslední možností bylo setrvat ve „věrném vdovství“, které upřednostňovala církev a společensky bylo nejuznávanějším řešením životní situace. Od dob prvotní církve měly tyto vdovy právo na pomoc a respekt, Tomáš ze Štítného jim přisoudil právo rádce, který svobodné dívky odrazuje od manželského stavu. „Věrných vdov“ si vysoce cenili i čeští reformátoři.¹²¹

Také Jan Rokycana měl v úctě vdovský stav: „*Tu bychom my se měli naučiti, abychom lítost k vdovám a sirotkám měli, nebo by tak mělo býti, neb se náramně proto milý Buoh hněvá, kdežto lidé nad řádnými vdovami a sirotky žádné lítosti nemají.*“¹²²

Jak už jsem dříve uvedla, Rokycana jako příklad zbožných panen, manželek a vdov uváděl prorokyni Annu, dceru Fanuelovu: „*Nebyla jako nynějšíe vdovy – když jeden muž umře, hned druhého, nuž třetího, čtvrtého. Aha, nenie dobře! ... Nebyla jako nynějšíe vdovy toulavé, ješto řeči zatrhavé, oplzlé budau mluvíti, smiechy, chechty, kunšty, taulají se, kde líbo, všeho sobě povolie.*“¹²³

¹¹⁹ V podstatě po většinu XV. století nebylo možné, aby se vdovy uchylovaly do kláštera, protože byly buď vyplněny husity a nebo byly postiženy sekularizací majetku císařem Zikmundem.

¹²⁰ U vdovců byl nový sňatek obvyklejší, zvláště pokud měl majetek a dosud žádné dědice.

¹²¹ Celý předchozí odstavec srov. M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Ženy v českých zemích*, s. 134-141 a 154-158.

¹²² František ŠIMEK, *Postilla II*, s. 483.

¹²³ František ŠIMEK, *Postilla I*, s. 163.

Jan Rokycana si vysoce cenil „věrných vdov“, které po zbožných pannách považoval za druhý nejvyšší stav. Ostatním vdovám vyčítal jejich poklesky jako opětné vdavky nebo volnost mravů.

4.6. Drchty a ženy fiflovné čili drbny a parádnice

Od žen všech stavů (panen, manželek a vdov) byly vyžadovány poslušnost, mravnost a zbožnost. Mravní limity u žen byly mnohem přísnější než u mužů. Péče o duši byla ve středověku přednější než péče o tělo. Tělo ženy bylo chráněno do té míry, aby mohlo plnit svůj nejdůležitější úkol, porodit děti. Ve středověku se věřilo, že zdraví souvisí s krásou.

Za ideál středověké krásy byla považována plavovláska s čistou bílou pletí. Většina středověkých žen se různými způsoby pokoušela tomuto ideálu alespoň přiblížit. Proto užívaly různé lektvary nebo masti. Líčidly zakrývaly různé nedokonalosti. Často navštěvovaly lázně.

Úkolem oděvu bylo podpořit krásu jeho nositele. Až do XIII.-XIV. století byly funkcí oděvu pouze krytí a ochrana těla, ale v tomto období se zrodila móda jako fenomén. Oděv se stal ukazatelem společenského postavení a zaměstnání nositele a zároveň se začaly výrazně odlišovat oděvy žen a mužů. Prvek, který odlišoval mužský a ženský oděv, byly kalhoty. Jejich nošení v christianizované Evropě příslušelo pouze mužům, ženy je směly nosit pouze ve formě spodního oděvu, na nějž si připevňovaly punčochy.

Už od dob příchodu Slovanů byl hlavní součástí oděvu rubáš, jednoduchá plátěná košile bez rukávů s jedním nebo dvěma ramínky, později s rukávy. V pozdním středověku rubáši zůstala funkce spodního oděvu. Zřejmě jen prostým lidem i nadále sloužil jako svrchní oděv.

Střihy oděvů byly stále pracnější, usilovaly o co nejdokonalejší obepnutí těla a zvýraznění jeho siluety. Měl podtrhnout oblé křivky ženského těla, vykreslit siluetu postavy do módního tvaru S, zvýraznit šíji, poprsí, pas a boky. K dokonalému obepnutí těla látkou sloužilo šněrování, které mělo zároveň i dekorativní funkci. Spodní i svrchní ženský šat byly zhotoveny z jinak barevných látek, každá z těchto dvou částí oděvu byla zpravidla barevně nedělena na rozdíl od mužského oděvu. Spodní šat měl úzké rukávy a doplňoval svrchní šat s širokými rukávy s tzv. pachy (ozdobné cípaté zakončení rukávů), sahajícími mnohdy až na zem. Pas se stále posouval výše až se na konci středověku dostal těsně pod prsa (tzv. krátké taille), čímž zvýrazňoval atributy mateřství, ňadra a břicho, a svrchní šat rozdělil na dvě části, na sukni, která mohla být protažena do vlečky a živůtek s výstřihem ve tvaru V vpředu i

vzadu. Nadra byla kryta ozdobnou vsadkou zvanou „prsník“. V průběhu XIV. století došlo k prohloubení výstřihu. Zatím co na počátku století byl lehce vykrojen kolem krku, v jeho polovině již zvýrazňoval dekolt a poprsí a odhaloval šíji a ramena. Proměnou prošly i roušky a šlojře. Byly důležitou součástí oděvu vdaných žen a vdov. Panny na ně neměly právo. Nošení roušek mělo své počátky už v období starověku. Venkovanky a chudé měšťanky nosily prosté roušky z hrubého plátna, majetnější ženy nosily roušky z jemné tkaniny s výšivkami, zdobenými cípatými okraji, naškrobené, v mnoha vrstvách vlnící se kolem hlavy. Ve XIV. století byly šlojře nahrazeny různě tvarovanými čepci, které daly vyniknout šíji a byly typické pro burgundskou módu, která na přelomu XIV. a XV. století postupně nahradila na kontinentě módu francouzskou. Tyto čepce (heniny) byly nazývány „rohaté“, kvůli svému kuželovitému tvaru. Byly potaženy hedvábím nebo jinou drahou látkou, zdobené závojem nebo rouškou. Daly vyniknout módnímu vysokému čelu. Pokud ženy neměly vysoké čelo, dopomohly si k němu vytrháváním vlasů v oblasti čela. Některé ženy nosily na hlavě kromě roušky i „podvínek“, pruh látky, kterým se podvazovala brada a zakrylo hrdlo. Panny si zdobily hlavy čelenkami, vínky nebo korunkami.

V mužském odívání došlo k radikálnějším změnám než v ženském. Jejich oděv obsahoval stejné, mnohdy i složitější a nákladnější prvky než ženský. Mužský oděv sestával z krátkého vycpávkami tvarovaného kabátku (walsu) s cípatými prodlouženými rukávy tzv. pachy a z těsných punčochových nohavic, jejichž chodidla byla podražena kůží nebo filcem. Mužský oděv byl značně barevný a podle principu mi-parti nohavice i kabátek byly sešívány ze dvou a více barev. Méně majetní muži nosili kalhoty a suknice, které sahaly do půli stehů.

Součástí ženského i mužského oděvu byl plášť, většinou soukenný, různé délky zvonového střihu, u žen mohl přecházet ve vlečku, sepnutý sponou. Zámožnější lidé měli pláště podšité hedvábnými látkami nebo olemované kožešinou. Šaty byly zdobený mnoha ozdobami a doplňky, mezi něž patřil hlavně pásek. Zámožní lidé je měli ozdobené tepanými terčíky, emailovými ozdobami nebo vsazenými polodrahokamy. Mezi další ozdoby patřily knoflíky, kovové spony, zvonky, rolničky, různé výšivky (prýmky) a další. Velmi módní se stala špičatá obuv známá pro svůj tvar jako „čapí nosy“, „zobáky“ nebo „saně“. Délka špičky určovala společenské postavení: šlechta mohla mít délku bot prodlouženou o dvě a půl chodidla, měšťané o délku jednoho chodidla a prostí lidé o půl chodidla. Byly zhotovovány z jemné barevné kůže nebo sametu.

Ženské ale i mužské odívání se stalo terčem kázání mravokárců. Ženám vytýkali líčení a nošení tzv. páteříčků (růženců), protože je nosily jako ozdobu, nikoli jako pomůcku k modlení. Kritizovali pýchu, marnivost, hrdost a velké investice do módy. Mezi české

mravokárce patřili Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže, Tomáš ze Štítného nebo Jan Hus. Od XIII. století byly ve městech vydávány tzv. oděvní pořádky, které například zakazovaly řemeslníkům nosit některé oděvní stříhy a kožešiny, aby se svým oděvem nesnažili vyrovnat urozeným vrstvám. Prohřešky proti oděvním pořádkům byly trestány například pokutou.¹²⁴

Mezi české mravokárce se řadí i Jan Rokycana, který ženám nevyčítal jen to, jak se parádí, ale i to, jak se vyjadřují. *„Vy baby, na radovánkách a na svatbách co vy tu řečí zlých a zatrhavých vypliskáte! Pomni mě, babo, že t' Buoh na tě dopustí na smrti, že oněmieš v tvau najpílnější potřebu.“*¹²⁵ *„Budau baby zlé, plískavé, nešlechtné, mluvíce smilně, neřádne, muží lájce, zlí, hanební, an t' bídník ulaje ženu, dívku, pacholka jako pes vzteklý hanebným, zlým jazykem a nešlechtnými slovy. Dajž jim pak, kněže, tělo boží! Mnohem by byl, zdá mi se, menší hřích, by ta velebná svátost v bláto byla uvržena než v taková usta zlá, nešlechtná, neb žádné bláto není tak ohavné před tváří boží, jako sau tvá usta ohavná, když jimi laješ nebo zle mluviš. Dí t' Duch boží, že lájce a zlomlavce nebude míti království božího nikoli.“*¹²⁶ *„Než zberauce se muží s ženami, uzříš, ano t' řeči oplzlé, smilné, zatrháni, neřádna zhlédani, smilná dotýkani, nečistá zapálení jedněch k druhým – kto by to vypravil, co oni toho umějí –, a nic toho za hřích nemají.“*¹²⁷ *„Á, vy baby zlé, nekolné, ješto tu rády šepcete a sobě lecos rozprávíte – a co vy toho mnoho slýcháte, že toho býti nemá a že jest to těžký, hrozný hříech! Však by vám d'ábel nohy zlámal, abyšte vyšly tam ven někam šeptat!“*¹²⁸

Terčem pro všechny mravokárce byly hlavně oděvy lidí a jejich snaha zkrášlit svůj zevnějšek. *„Zdali pýchy? Kaž, kněže, at' ženy pýchy nechají křesťanské, zlata, stříbra, a perel, drahého raucha! Nechají-li t'?“* *„Ú, prý, na nás to sluší!“* *Mluv proti hněvu!* *„Ú, prý, nemuož to býti, on mi zlé učinil!“* *Nu proti lakomství! Nic t' nebude! Nu, proti kterému koli smrtečnému hříchu! Všady t' výmluvu najdau.“*¹²⁹ *„Nu, vezmiž pajchu, ten hřích, a prav tomuto lidu a těmto ženám, ješto mají raucho pyšné, hrdé nadmíru, mimo potřebu dlauhé příliš – ano t' se za ní povleče saukně nebo blány – anebo krátké raucho nadmíru, a špici*

¹²⁴ Celou předchozí pasáž srov. A. L. ČECHOVÁ – A. HALÍKOVÁ, *Krajky, výšivky*, s. 34-42; M. LENDEROVÁ – B. KOPIČKOVÁ – J. BUREŠOVÁ – E. MAUR, *Žena v českých zemích*, s. 200-206 a 243-251; J. SKARLANTOVÁ, *Od fíkového listu*, s. 63-77; E. WAGNER, *Středověk*.

¹²⁵ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 207. *„Á, vy, ženy biedné, ješto poklesnúce se, zle riekáte – oh, biedná usta nestydatá! -: „Ú, prý, zapomienám se!“ Milá, zapomienáš se! Ú, shledáš, že t' se nad tebu Buoh zapomene v tvú najpílnější potrebu, když t' bude na smrti. A vy také, muží biední, hanební lájce, i ženy druhé, ješto nectně lajete a mluvíte: i budete pak smieti ten jazyk vomočiti v té drahé krvi? Á, nastojte, nastojte! Běda bude, běda, nebožátka!“* F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 8.

¹²⁶ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 740. *„A vy pak, zjevnie přestúpce prikázani buožieho, ješto věrujete, buohdákte, přisaháte, lajete, nectně mluvíte, neděle nesvěíte, račtež pak k tělu buožiemu jíti!“* F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 7.

¹²⁷ František ŠIMEK, *Postilla II*, s. 254.

¹²⁸ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 344.

¹²⁹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 756-757.

zapovědieni sau od prvého arcibiskupa pražského Jana a od císaře Karla pod klatbau. Kéž toho nechají? Kéž nechají tyto ženy křesťanské zlata, stříbra, perel, ano toho zjevně zákon boží hájí? Proč to, že nenechají? Neb nevěří, by byl hřích, by pro to do pekla musili, ale ctností to nazovau a slušností praviec: „Á, á, však t' to na nás sluší!“¹³⁰ „Byť tyto ženy samy se nemilovaly, však by té pýchy nechaly! Skuoro-li ujmete vacasuov těch, aby se nesmýkaly saukně, blány, kožichy po vás? A na to t' jest Pán dal meč a pustil slovo své, aby ženy křesťanské perel, zlata, drahého rúcha nepoživaly. Muži též špice dlúhé, kroje čertovy rozličné na rauše, jak jedno mohau, jeden nad druhého vymyšlují!“¹³¹ „Pyšní, hrdí, ano jediné, jak by se mohla jedna nad druhau kráše připraviti, toho hledie. A svatý Jan Zlatoustý die, které se křesťanské ženy oblácie v hedvábie, že nemohau Krista obléci. A nynie, která by neměla hedvábníka, mněla by, že by nemohla živa býti.“¹³² „Nuž vy baby chomútnice, ženy fiflovné, pyšné, hrdé, nu vy věnečníci, prohlédáte-li věrau k Ježíšovi, vidíte-li jej tuto v hlohovie koruně, či jest vás d'ábel oslepil? Zajisté, byste věřili, však byste některak jinak se měli! Co vy slýcháte, že je to veliký hřiech, pyšně do kostela choditi, - a kusa na to netbáte aniž tomu hned věříte!“¹³³

„Ženy, ješto se lície, ješto tvář natahují: bude drchta stará, ana t' vytáhne čelo, vrásky aby nebyly na čele aneb na tváři, any t' sobě čela trhají, šklubí, ono sobě liliky dělají, ono také mužie vlasy s vajci, ono špice u třevíc aneb u škoreň. Ach, nastojte, kto by to vypravil, co jest té pajchy vymyšlené tato léta!“ ... „Jestliže ti, kteříž toho požívají, požívají-li toho ku pýše a ne toliko jedno ku potřebě, že jednostejným hřiechem hřešie, i ti, ktož to dělají, i ti, ktož v tom chodie.“¹³⁴ „Nu, vy ženy, od koho tu krásu máte, zdali od přirození? Ba, by t' jí tobě nedal milý Buoh, nic t' by nebylo! Když pak v zrcadlo pohledíš, a ty člověk slušný, krásný, velmě-li jemu z toho poděkuješ a poprosíš a rka: „Milý Pane, nedaj mi sebe žádným smrtedlným hřiechem zmazati a po smrti nedajž mi s škaredými d'ábly obývati!“ To t' by bylo dobré vzhledání v zrcadlo, ale ne k fiflování. A ty babo, drchto stará, opatřeci se, a ty škaredá, měla by poprositi milého Boha, aby oné věčné škaredosti byla zbavena. Tak by mělo býti!“¹³⁵ „A vy, ženy bídné, co vy toho malomocenství máte, fiflující se, pohoršení na sobě dávající pacholkóm, ješto jste pravá čertova osídla!“¹³⁶ „Pohlediz opět, kladú-li jedni druhým osídla! Tyto ženy přípravné, fiflovné, kladau-li mužiom osídla a mužie zase ženám svými přípravami, řečmi těmi, ochotnými, lahodnými? ... Oh, co toho pohoršenie bývá od žen k mužiom a od

¹³⁰ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 828-829.

¹³¹ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 787-788.

¹³² F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 284.

¹³³ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 405.

¹³⁴ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 72-73.

¹³⁵ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 446-447.

¹³⁶ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 434.

*mužuov k ženám fífloným, ješto ty ženy fífloné a přípravné jsau pravá vrše d'áblova, ješto jimi lidi lapá!*¹³⁷

Pyšné odívání jedněch vedlo k závisti druhých. „*Mnedle, vy ženy, bývá-li to do vás, že, jedině t' jedna na druhé co uhlédá, hned: „Milý muži, kup mi také! Onano má pás krásný, a já nemám (anebo ledajakús jinú věc) – což pak mám býti ze všech najhubenější? ... než uzříš těch výmluv hromadu, ono: „Kněže, musím t' já muži k vuoli choditi“, ono: „Tak na náš řád sluší, musíme t' se tak míti!“ A pak na těch hradích – tu konce není té pýše! ... A také rci, komu ony uvěří a koho poslechnú? Ale pomněte mě, že s vašimi právy zlého konce dojdete, že t' vám těžce na hrdlo vsedau! Ony sobě neváží toho, že ony s svými přípravami ženy mužův k zlým žádostem a hnutím popudí nebo těmi ochotnostmi čertovými, ono stískanými rukú, oni sobě toho za hřích nemají, ženy ani muži, když jedné nic v skutku neučiní, a budú říci: „Však ve cti a v kázni!“ Zvíte, nebožátka, co jste duší poškrvnili a zavedli, nemějte péče, vsede t' vám to na hrdlo na smrti, to zvíte!*“¹³⁸

„*Ano jsú na to kanonové a dekrety, že ženy nemají tu blízko k uoltáři přistúpiti – a toto, ženy mladé, pyšné, přípravné, hrdé tam ruce vztahují na oltář, s fryžemi perlovými čistými, a kněz mladý stojí, ruce klade. Oh, není to dobře!*“¹³⁹ „*Slyší-li hlas boží ženy pyšné a muži pyšní, nadutí? Ba, neřku, by t' slyšali, ale mají t' v mrzkost a v uošklivost řeči boží.*“¹⁴⁰

„*Nu, tyto pak ženy pyšné, hrdé, kto je na to navede, aby ony své pýchy nechaly? Křič, volaj, úpěj – vše jedno -, aby ony těch hlav, chomútuov velikých nechaly, ocasové aby se po nich neplížili, páteřův korálových nenosily, však by je čert či křeč zlámal!*“¹⁴¹ „*Vy muži a ženy pyšné, věříte-li tomu, že jest bohatec v pekle, věřtež tomu, že, ktož tau cestau jdete, že s ním tam budete! Ale vy díte a vymlíváte se: „Prý, na nás to sluší!“ Nevěřte žádnému, ale probliknete, pomněte, jako bohatec. By pozdě nebylo, milý Bože! To t' bylo do bohatce, že chodil v kmentu a v zlatohlavě. To se pýcha okazuje.*“¹⁴²

Rokycana jako mravokárce apeloval na ženy i muže, aby nenadávali, netlachali, nežvanili a nemluvili v necudných dvojsmyslech, protože se mu protivilo, aby do takových hanebných úst vkládal tělo a krev Kristovu. Raději by svátost oltární upustil do bláta, které mu před tváří boží přišlo méně ohavné než zlá a nešlechtná ústa, jejichž majitelům nebylo určeno ani království nebeské. Ženám vyčítal jejich zatvrzelost, vzpurnost a to, že místo aby v kostele poslouchaly kázání, se mezi sebou baví a pomlouvají ostatní.

¹³⁷ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 511-512.

¹³⁸ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 414-416.

¹³⁹ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 266.

¹⁴⁰ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 753.

¹⁴¹ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 22-23.

¹⁴² F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 173.

Hlavní vlastnost, na kterou se mravokárci zaměřili, byla pýcha. Rokycana kázal, aby se lidé pýchy zbavili, ale jejich odpovědí vždy bylo: Na nás to sluší. Ženy se většinou ještě vymlouvaly na své muže, kteří jim přikázali chodit pyšně oblečené. Ani připomínky, že módní oděvy jsou velmi finančně nákladné a jejich nošení je v rozporu s Písmem, nepomáhaly. Posluchači si vždy našli nějakou výmluvu. Rokycana si kladl otázku: Proč se lidé nevzdají pýchy? Protože nevěřili, že je hřích chodit v módním oblečení, považovali to za ctnost. Oděvy tehdejší společnosti odsuzoval nejen pro jejich nákladnost a přezdobenost, ale také proto, že byly buď moc dlouhé a nebo krátké. Dále zakazoval nošení tehdy módní špičaté obuvi a páteříčků (růženců), které ženy místo k modlení používaly jako módní doplněk.

Rokycanovi vadilo, že lidé, kteří nebyli obdařeni krásou od Boha, se jí snaží dosáhnout uměle vlastním přičiněním – vytahování kůže, aby zmizely vrásky, vytrhávání vlasů kvůli vysokému čelu a další. Posluchače, kteří nepotřebovali přikrášlit, Rokycana upozorňoval, že by měli děkovat Bohu, že je obdaroval krásou, a měli by ho prosit, aby je vystříhal od všech hříchů. Svá kázání proti pýše a marnivosti Rokycana nesměřoval pouze proti lidem, kteří se uměle okrašlovali a chodili ve „vyzývavém“ oblečení, ale i na ty, kteří tyto věci vyráběli.

Rokycana lidem vyčítal, že módní oblečení a dvojsmyslné lahodné řeči využívali k tomu, aby k sobě přilákali druhé pohlaví a sváděli ho k nemravnostem. Obzvláště ženám to vyčítal, protože jako slabší pohlaví byly ke všemu snadněji náchylné a také proto, že hlavně parádivé ženy považoval za ďáblův nástroj. Svě přednosti využívaly ke svádění všech mužů i kněží. Svádění nepovažovaly za něco, co by poškozovalo kázeň nebo čest.

Rokycana své posluchače upozorňoval, že jeden hřích plodí další, což v případě pýchy byla pravda, protože jejím následkem si lidé začali závidět. Co viděl jeden na druhém, to musel mít.

5. Závěr

Osobnost Mistra Jana Rokycany se řadí mezi čelní představitele husitského hnutí. S úplnou jistotou nemůžeme říci, z jakých poměrů pocházel, protože o jeho životě nemáme skoro žádné určité zprávy až do roku 1415, kdy byl promován bakalářem svobodných umění. Při svých studiích na pražské univerzitě se seznámil se svým učitelem a patronem Mistrem Jakoubkem ze Stříbra, po jehož smrti se stal vůdcem umírněného křídla husitů.

Jako jeden z řečníků se Rokycana účastnil jednání na basilejském koncilu. Obhajoval zde artikul o nezbytnosti podávání pod obojí způsobou laickému lidu. Obhajoba tohoto artikulu se stala jeho celoživotním úkolem. Vrcholem v Rokycanově církevní kariéře bylo jeho zvolení pražským arcibiskupem. Problémem bylo, že nebyl zvolen podle církevního práva a nebyl ve své funkci potvrzen papežskou kurií. Po přijetí basilejských kompaktát se Rokycana stal nepohodlným jak pro katolíky, tak i konzervativní křídlo husitů, a proto odešel do dobrovolného vyhnanství do Hradce Králové, kde pobýval mezi lety 1437-1448.

V průběhu čtyřicátých let XV. století Rokycana postupně získával ztracené pozice. Byl potvrzen církevní synodou a zemským sněmem v úřadu voleného arcibiskupa pražského a po dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad se vrátil natrvalo do sídelního města. Další léta Rokycanova života byla spojena s úsilím o jeho potvrzení v úřadu arcibiskupa a potvrzení kompaktát od papežské kurie.

K vyostření vztahů mezi kurií a Českým královstvím došlo v době pontifikátů Pia II. a Pavla II. Odmítli uznat kompaktáta i Rokycanu a na arcibiskupský stolec chtěli dosadit cizince, který by odbojně Čechy přivedl zpět do lůna církve.

Jan Rokycana se za svého života nedočkal uznání od kurie. Svět opustil 22. února 1471. Během svého života se věnoval budování utrakvistické církve a jejímu upevnění v tehdejší společnosti.

Rokycanova postilla se nám zachovala v zápisech jeho žáků, protože pro kazatele bylo typické, že svá kázání vykládali buď spatra a nebo si předem vytvořili koncept, podle kterého se řídili během kázání. Rokycana ve svých kázáních vycházel jak z bible, tak i z některých církevních autorit. Například od sv. Bernarda převzal spodobení trojího stavu v osobách Noe, Daniela a Joba. „*Noe, ten znamenává ty lidi, ješto jsau nad jinými postaveni, totiž zprávrce duchovní i svěští. ... Daniel pak znamenává lidi stavu panenského a vdovského a ty, ješto*

*čistotu zachovávají a Bohu v čistotě slaužie rádně! ... Job pak znamená stav manželský, neb jest Job ženu měl a v manželství obýval a Buoh řekl, že jej chce spasiti.*¹⁴³

Cílem Rokycanových kázání bylo mravně a duchovně povznést tehdejší společnost. Ve větší míře se obracel na ženy. Zřejmě proto, že byly považovány za slabší pohlaví a jejich duševní boj s ďáblem byl těžší než u mužů. Za nejvyšší stav uznával Rokycana panenství, před vdovským a manželským stavem.

Na pannách-harapannách Rokycanovi vadilo, že svůj stav zneužívají a povyšují se nad ostatní, protože si myslely, že stačí být pannou, aby byly ostatními považovány za hodné boží milosti. V tom se ale zmýlily, protože podle Rokycany bylo pro spasení ještě zapotřebí vykonat skutky hodné Boha a řídit se božím zákonem.

Vdovský stav uznával jako druhý nejvyšší pouze u zbožných vdov, nikoli u těch, které hned po smrti jednoho muže pojaly za manžela dalšího. Dále Rokycanovi na vdovách vadily volnost mravů a ostrý jazyk, kterému nikdo a nic neunikli.

I když byl manželský stav považován za nejnižší, neznamenalo to, že by musel být i nejhorší. Rokycana se snažil svým posluchačům vštěpovat, jakým způsobem by měli lidé vstoupit do manželství a jak ho vést. Nabádal, aby do manželství vstupovali pro posmrtnou spásu nikoli pro pozemské statky, krásu, tituly či tělesnou žádost. Manželství měli vést v souladu s božím přikázáním, milovat Boha a sebe navzájem, být si poslušní, zplodit potomky pro zachování lidského rodu a hlavně nebrat manželství jako svazek, ve kterém je dovoleno kdykoli smilnit. Už bylo na nich, zda se budou řídit jeho radami a po smrti skončí v království nebeském, anebo se jimi řídit nebudou a skončí v plamenech pekelných. Za nejhorší, co se mohlo v manželství přihodit, považoval cizoložství. Snažil se své posluchače před ním varovat, protože ničilo duši i tělo a bylo zhoubou pro oba cizoložníky jak za života, tak po smrti, protože byly předurčeni peklu.

Ženy-manželky byly zároveň i matkami a hospodyněmi. V kázáních se obracel Rokycana jak na ně, tak i na jejich manžely. Dá se říci, že totéž co Rokycana doporučoval rodičům, to doporučoval i hospodářům a hospodyním. Jeho hlavní apel vždy směřoval na to, aby v dětech a čeledi rozvíjeli poslušnost a lásku k Bohu, protože to bylo to nejdůležitější, co jim mohli vštípit. Rokycana se samozřejmě obracel i na děti a čeled', aby je poučil, jak se mají chovat. Pro ně i celou společnost platilo, že nejvýše stojí boží zákon a vše ostatní je mu podřízeno.

Velmi často se Rokycana obracel na posluchače s problémem přebujelé pýchy ve společnosti. Vyčítal jim, že nedají na jeho rady a stále se na něco vymlouvají, aby se nemuseli

---

¹⁴³ F. ŠIMEK, *Postilla I*, s. 199.

chovat tak, jak chtěl. Často je upozorňoval na volnost jejich mravů – flirtování, nadávání, pomlouvání, klení a další. Postrádal u lidí pokoru vůči Bohu a vůči sobě navzájem.

Na závěr použiji Rokycanův citát, který podle mého názoru trefně vystihuje jeho názor na tehdejší společnost. *„Obecně lidé milují na tomto světě pýchu života, žádost očí a žádost těla a tím jsou zslепeni, že dobrého za dobré nemají ani zlého za zlé, ješto jest to již největší ohavnost, hříchu za hřích nemieti aneb hříchy vymlůvati, a takoví všichni nevěří a jsou již všickni odsúzeni.“*¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ F. ŠIMEK, *Postilla II*, s. 49.

6. Seznam zdrojů

Vydané prameny

Šimek, František – Kaňák, Miloslav, Staré letopisy české z rukopisu křižovnického, Praha 1957

Šimek, František (ed.), Postilla Jana Rokycany I-II, Praha 1928-1929

Šimek, František (ed.), Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, Praha 1937

Literatura

Bartoš, František Michálek, Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna, Praha 1928

Bělič, Jaromír - Kamiš, Adolf - Kučera, Karel, Malý staročeský slovník, Praha 1978

Boubín, Jaroslav - Zachová, Jana, Žaloby katolíků na M. Jana z Rokycan, Rokycany 1997

Čechová, Alena L. - Halíková, Anna, Krajky, výšivky, stuhy, prýmky, Praha 2004

Čornej, Petr - Bartlová, Milena, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek VI, 1437-1526, Praha-Litomyšl 2007

Duby, Georges, Věk katedrál. Umění a společnost 980-1420, Praha 2002

Ennenová, Edith, Ženy ve středověku, Praha 2001

Le Goff, Jacques, Středověký člověk a jeho svět, Praha 1999

Hrubý, Hynek, České postilly, Praha 1901

Klabouch, Jiří, Manželství a rodina v minulosti, Praha 1962

Kolářová-Císařová, Anna, Žena v hnutí husitském, Praha 1915

Kopičková, Božena, Žena a rodina v husitství, in: Husitský Tábor 12, Tábor 1995, s. 37-48

Krofta, Kamil, Mistr Jan Rokycana, Rokycany 1911

Lenderová, Milena - Kopičková, Božena - Burešová, Jana - Maur, Eduard (eds.), Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009

Nodl, Martin - Šmahel, František (edd.), Člověk českého středověku, Praha 2002

Nodl, Martin (edd.), Zbožnost středověku, Praha 2007

Ottův slovník naučný, svazek XX. (reedice), Praha 2000

Rychterová, Pavlína, Žena a manželství v díle Tomáše ze Štítného, in: Mediaevalia Historica Bohemica, roč. 6, Praha 1999, s. 95-110

Říčan, Rudolf, Dějiny jednoty bratrské, Praha 1957

Skarlantová, Jana, Od fíkového listu k džínům, Praha 1999

Urbánek, Rudolf, České dějiny, Díl III., část 1., Věk Poděbradský, Praha 1915

Urbánek, Rudolf, České dějiny, Díl III., část 2., Věk Poděbradský II., Praha 1918

Urbánek, Rudolf, České dějiny, Díl III., část 3., Věk Poděbradský III., Praha 1930

Wagner, Eduard, Středověk. Doba předhusitská a husitská. Oděv, zbroj, zbraně, Praha 2006